

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
TEISĖS FAKULTETAS
TARPTAUTINĖS IR EUROPOS SĄJUNGOS TEISĖS INSTITUTAS

TOMA ŠEVELIOVAITĖ
(TARPTAUTINĖS TEISĖS STUDIJŲ PROGRAMA)

JUNGTINIŲ TAUTŲ ORGANIZACIJOS SAUGUMO TARYBA:
BENDRIEJI IR SPECIALIEJI ĮGALIOJIMAI

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas:

Prof. dr. Saulius Katuoka

Vilnius, 2012

TURINYS

ĮVADAS	3
1. SAUGUMO TARYBA-VIENA IŠ PAGRINDINIŲ JUNGTINIŲ TAUTŲ INSTITUCIJŲ .6	
1.1. Saugumo Tarybos istorinė raida	10
1.2. Saugumo Tarybos sudėtis	14
2. BENDRIEJI SAUGUMO TARYBOS ĮGALIOJIMAI	18
3. SPECIALIEJI SAUGUMO TARYBOS ĮGALIOJIMAI.....	24
3.1. Taikus ginčų sprendimas pagal Jungtinių Tautų Chartijos VI skyrių.....	25
3.2. Veiksmai ir sankcijos pagal Jungtinių Tautų Chartijos VII skyrių.....	29
3.3. Saugumo Tarybos rezoliucijos ir jų reikšmė	31
3.4. Taikos palaikymo misijos	33
3.5. Saugumo Taryba ir regioninės organizacijos.....	40
4. JUNGTINIŲ TAUTŲ SAUGUMO TARYBOS REFORMA.....	44
IŠVADOS.....	48
LITERATŪROS SĄRAŠAS.....	51
SANTRAUKA	60
SUMMARY	61

IVADAS

Saugumo Taryba yra viena pagrindinių Jungtinių Tautų Organizacijos (toliau – JTO) institucijų. Ši institucija turi tiek bendruosius, tiek specialiuosius įgaliojimus. Jungtinių Tautų Chartijoje (toliau – Chartija) nurodyta, jog Saugumo Tarybai tenka pagrindinė atsakomybė palaikant tarptautinę taiką ir saugumą. Tai yra bendrasis įgaliojimas. Taikus ginčų sprendimas; veiksmai, kai kyla grėsmė taikai, ji pažeidžiama ar įvykdomi agresijos aktai; dalyvavimas regioniniuose susitarimuose ir Jungtinių Tautų globos funkcijų vykdymas yra specialieji įgaliojimai. Jie nurodyti Chartijos VI, VII, VIII ir XII skyriuose. Saugumo Taryba turi aiškius įgaliojimus nustatyti, kas kelia grėsmę tarptautiniam saugumui ir imtis atitinkamų – ekonominių, diplomatinių ar karinių – veiksmų. Pagal Chartijos VII skyrių ji priima teisiškai įpareigojančias rezoliucijas.

Nagrinėjamos temos aktualumas ir naujumas. Tarptautinės taikos ir saugumo užtikrinimu yra suinteresuotos visos pasaulio valstybės. Saugumo Taryba yra institucija, kuri turi laiku reaguoti į iškilusias grėsmes ir imtis atitinkamų priemonių. Būtent per savo įgaliojimus ji pritaiko konkrečias sankcijas agresoriui. Visame pasaulyje vykdomomis karinėmis ir nekarinėmis taikos misijomis yra įgyvendinamas taikos palaikymas. Saugumo Taryba nagrinėja konfliktinę situaciją ir ragina imtis atitinkamų sankcijų.

Nuolatinis valstybių siekis dominuoti, politinių ambicijų įgyvendinimas ir hegemonija kitų tarptautinės bendruomenės subjektų atžvilgiu lemia tai, kad neišvengiama tarptautinių konfliktų ir grėsmių taikai atsiradimo. Šių grėsmių pobūdis ir pasekmės pasireiškia ne vien lokaliai, todėl ir reaguojama į jas turi būti tarptautiniu mastu. Saugumo Taryba yra tas subjektas, kuris turi realias galias imtis konkrečių priemonių ir nurodyti sąlygas, kaip įveikti konfliktines situacijas.

Vienos iš pagrindinių Jungtinių Tautų institucijų įgaliojimų reikšmingumą rodo ir dabartinė padėtis pasaulio „karštuosiuose taškuose“, pvz., situacija Afganistane, konfliktas Artimuosiuose Rytuose tarp Izraelio ir Palestinos, Irano vienašališki veiksmai dėl urano sodrinimo branduolinės programos ir kt.

Saugumo Tarybos prioritetas – kolektyvinis saugumas. Jis užtikrinamas veikiant Chartijos ribose, laikantis tarptautinės teisės reikalavimų. Tačiau neutralus taikos palaikymo pajėgų įsikišimas į konfliktą ne visuomet būna veiksmingas etninių konfliktų metu. Kaip pavyzdį galima paminėti dabartinę situaciją Sirijoje. Todėl Saugumo Tarybos veikla yra kritikuojama ir keliamas klausimas dėl šios institucijos reformos.

Magistrinio darbo objektas, dalykas ir tikslas. Darbo objektas – Jungtinių Tautų Saugumo Tarybos bendrieji ir specialieji įgaliojimai. Dalykas – šių įgaliojimų realizavimo teisinis pagrindas, t.y. atitinkamų Chartijos straipsnių įgyvendinimas ir problemos Saugumo Tarybai vykdant veiklą.

Aptariant Saugumo Tarybos bendruosius ir specialiuosius įgaliojimus siekiama atskleisti šios institucijos svarbą palaikant tarptautinę taiką bei saugumą. Tai pat nurodomos problemos, kylančios Saugumo Tarybos veikloje ir galimi jų išsprendimo būdai. Akcentuojama reformos būtinybė ir siekis keisti Saugumo Tarybos sudėtį, norint efektyviai ir veiksmingai reaguoti į agresijos aktus ir grėsmes visai tarptautinei bendruomenei.

Magistrinio darbo struktūra. Darbo struktūrą sudaro įvadas, bendroji ir specialioji dalys bei išvados.

Pirmoje dalyje aptariama Saugumo Tarybos istorinė raida ir sudėtis siekiant atskleisti kontekstą, lėmusį dabartinę situaciją, kurioje yra ši institucija.

Antroje darbo dalyje nagrinėjami tiek Saugumo Tarybos bendrieji įgaliojimai, tiek konkretūs specialieji įgaliojimai, nurodyti atitinkamuose Chartijos straipsniuose. Aptariamas praktinis minėtų įgaliojimų realizavimas ir sunkumai, su kuriais susiduriama juos įgyvendinant. Nurodomos problemos, kylančios dėl nuolatinių Saugumo Tarybos narių turimos veto teisės ir šios privilegijos įtaka priimamoms rezoliucijoms. Taip pat analizuojamas mišrus taikos palaikymo misijų pobūdis ir pačių misijų mandato reikšmė.

Autorius pasirinko nagrinėti problemas, susijusias su Saugumo Tarybos priimamomis rezoliucijomis, įgaliojimų įgyvendinimu ir šios institucijos narių sudėties būsima reforma. Atitinkamiems probleminiams aspektams magistriniame darbe skiriama daugiausia dėmesio, kadangi tai šiuo metu yra aktualiausi klausimai, keliantys diskusijas tarptautinėje bendruomenėje. Mokslinėje literatūroje nurodomos įvairios hipotezės, kurių palyginimą ir apibendrinimą autorius pateikia šiame darbe.

Metodai. Magistriniame darbe naudoti istorinis, lyginamasis, loginis, sisteminis metodai.

Istorinio metodo pagalba apibūdinta Saugumo Tarybos istorinė raida; aplinkybės, kurioms esant buvo įkurta ir pradėjo savo veiklą ši institucija.

Lyginamasis metodas naudotas atsižvelgiant į tai, kaip keitėsi Saugumo Tarybos veiklos efektyvumas tam tikrais laikotarpiais. Pačios institucijos pobūdis lyginamas su kitomis organizacijomis ir jų funkcijomis.

Sisteminis metodas autorius rėmėsi analizuodamas atitinkamus Chartijos straipsnius, atsižvelgdamas į jų tarpusavio sąveiką ir galimą koliziją; taip pat nagrinėdamas mokslinę literatūrą.

Naudojant loginį metodą daromi apibendrinimai ir išvados; apžvelgiamas normų turinys ir reikšmė.

Šaltiniai. Magistro baigiamajame darbe nagrinėjant Saugumo Tarybos bendruosius ir specialiuosius įgaliojimus remiamasi pagrindinių Jungtinių Tautų institucijų dokumentais: Generalinės Asamblėjos rezoliucijomis, Tarptautinio Teisingumo Teismo (toliau – Teismas) bylomis ir šio Teismo teisėjų atskirosiomis nuomonėmis, Saugumo Tarybos rezoliucijomis. Taip pat nagrinėjami įvairūs tarptautinės teisės doktrinos atstovų veikalai, mokslininkų straipsniai. Analizuoti ir kiti reikšmingi, objektyvios informacijos suteikiantys šaltiniai, tokie kaip Jungtinių Tautų Generalinio Sekretoriaus pranešimas ir oficiali kalba; užsienio ir nacionalinėje žiniasklaidoje publikuoti straipsniai; Jungtinių Tautų oficialioje interneto svetainėje pateikiama informacija ir kiti šaltiniai.

Pagrindiniai autoriai. Daugiausia remiamasi užsienio autoriais ir jų darbais: Peter Baehr, Leon R Gordenker “The United Nations: reality and ideal. Fourth Edition”;¹ Simma Bruno (Editor) “The Charter of the United Nations. A Commentary. Second edition. Volume I”;² Jeremy Matam Farrall “United Nations Sanctions and the Rule of Law. Cambridge studies in international and comparative law”;³ Thomas G. Weiss, Sam Daws “The Oxford Handbook on the United Nations”;⁴ Riggs L Ziring, E. Robert, Jack C. Plano “The United Nations: International Organization and World Politics. Fourth edition”⁵ ir kt.

¹Baehr. Peter. R. Gordenker Leon. The United Nations: reality and ideal. Fourth Edition. - Hampshire: Palgrave Macmillan, 2005.

² Bruno Simma (Editor). The Charter of the United Nations. A Commentary. Second edition. Volume I. – Oxford: Oxford University Press, 2002.

³ Farrall Matam Jeremy. United Nations Sanctions and the Rule of Law. Cambridge studies in international and comparative law. – Cambridge: Cambridge university press, 2007.

⁴ Weiss Thomas G. Daws Sam. The Oxford Handbook on the United Nations. - New York: Oxford University Press Inc, 2007.

⁵ Ziring L. Riggs Robert E. Plano Jack C. The United Nations: International Organization and World Politics. Fourth edition. - Belmont: Wadsworth, a division of Thomson Learning, Inc., 2005.

1. SAUGUMO TARYBA - VIENA IŠ PAGRINDINIŲ JUNGTTINIŲ TAUTŲ INSTITUCIJŲ

Jungtinės Tautos yra tarptautinė organizacija, jungianti valstybes nares, kurios savanoriškai įsipareigojo palaikyti tarptautinę taiką ir saugumą. Tarptautinis Teisingumo Teismas pripažino Jungtinių Tautų Organizaciją esant tarptautinės teisės subjektu.⁶

Jungtinių Tautų Chartiją penkiasdešimt valstybių pasirašė 1945 m. birželį. Valstybės, tapdamos Jungtinių Tautų narėmis, sutinka priimti Chartijoje nurodytus įsipareigojimus.⁷ Chartijoje įtvirtinti tokie principai, kaip pvz., suverenios lygybės (2 str. 1 p.), nesikišimo (angl. *non – intervention*) į vidaus reikalus (2 str. 7 p.) ir taikaus ginčų sprendimo (2 str. 3 p.).

Taikos palaikymas remiasi principu: būti nešališku konflikto metu ir padėti spręsti konfliktą diplomatinėmis priemonėmis. Tai yra tarsi atsvara konflikte dalyvaujančioms valstybėms, kurios subjektyviai vertina situaciją ir yra suinteresuotos, pirmiausia, savo tikslų pasiekimu. Būtent todėl taikos palaikymas dažnai nėra konfliktuojančių subjektų prioritetas ir turi būti įgyvendinamas objektyviai, pasitelkiant diplomatinius metodus.

Jungtinių Tautų egzistavimas didina valstybių suinteresuotumą bendradarbiauti; debatai ir balsavimas Jungtinėse Tautose daro politinę įtaką, kuri kartais skatina mažumą veikti pagal daugumos norus. Pavyzdžiui, jeigu Jungtinės Tautos nebūtų dariusios spaudimo, kolonijinės valstybės tikriausiai nebūtų taip greitai suteikusios nepriklausomybės savo kolonijoms.

Jungtinių Tautų veiklos veiksmingumas priklauso nuo valstybių narių noro bendradarbiauti ir jokie pokyčiai šios organizacijos struktūroje negarantuos jos veiklos veiksmingumo, jeigu jos valstybės narės nenorės bendradarbiauti su pačiomis Jungtinėmis Tautomis bei viena su kita.⁸

Jungtinių Tautų Chartija rėmėsi ne viena politinė akcija, jos formaliu pagrindu sukurtos tokios struktūros kaip NATO (angl. *North Atlantic Treaty Organization*), sankcionuotos taikos palaikymo misijos. Jungtinės Tautos turėjo tapti universaliu teisėju ir saugumo sprendimų priėmimo mechanizmu, jos vykdė dekolonizaciją. Tačiau supervalstybių konfrontacija kitaip sutvarkė tarptautinį saugumą.⁹

Jungtinių Tautų Chartijos pirmo straipsnio pirma dalis atskleidžia, kaip glaudžiai yra susijusi Saugumo Taryba ir Jungtinės Tautos: „Jungtinių Tautų tikslai yra palaikyti tarptautinę

⁶ International Court of Justice: *Reparation for Injuries Suffered in the Service of the United Nations*. Advisory opinion of April 11th, 1949. // <http://www.icj-cij.org/docket/files/4/1835.pdf>; prisijungimo laikas: 2012-11-20.

⁷ Viotti P. R., Kauppi M. V. *International Relations and World Politics. Security, Economy, Identity*. Fourth Edition. – New Jersey: Pearson Education, Inc., 2009. P.211.

⁸ Akenhurst Michael, Malanczuk Peter. *Šiuolaikinis tarptautinės teisės įvadas*. – Vilnius: Eugrimas, 2000. P.504.

⁹ Vareikis E. *Tarptautinis ir nacionalinis saugumas*. Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto leidykla, 2005. P. 84.

taiką bei saugumą ir imtis veiksmingų kolektyvinių priemonių, siekiant užkirsti kelią grėsmei taikai ir ją pašalinti, sustabdyti agresijos veiksmus arba kitus taikos pažeidimus bei taikiomis priemonėmis, remiantis teisingumo ir tarptautinės teisės principais, sureguliuoti arba išspręsti tarptautinius ginčus arba situacijas, dėl kurių gali būti pažeista taika“. Saugumo Taryba ir yra ta institucija, kuri padeda įgyvendinti minėtame Jungtinių Tautų Įstatų straipsnyje nurodytus Jungtinių Tautų tikslus.

Siekdamos išsaugoti taiką, valstybės privalo susilaikyti nuo grasinimo jėga arba jos panaudojimo, ginčus ir konfliktines situacijas spręsti tik taikiomis priemonėmis, plėtoti draugiškus santykius ir visapusišką bendradarbiavimą, laikytis tarptautinių įsipareigojimų. Tai numatyta Jungtinių Tautų Chartijos 2 str. 4 punkte ir 1970 m. Deklaracijoje, kuri pabrėžia, kad agresyvus karas yra nusikaltimas taikai ir pagal tarptautinę teisę užtraukia atsakomybę.¹⁰

Jungtinių Tautų Chartija yra vienintelis tarptautinis dokumentas, kurio nuostatos privalomos visoms valstybėms ir kuris ne tik reguliuoja tarptautinės saugumo organizacijos gynybinę veiklą, bet ir atlieka labai svarbų vaidmenį nustatant visoms valstybėms vienodus kolektyvinio saugumo sistemos pagrindus ir rengiant nacionalinius valstybės norminius aktus, reglamentuojančius jos veiklą ekonomikos, politikos, ekologijos, humanitarinėje ir karybos srityje. Jungtinių Tautų Chartijoje, visiškai uždraudusioje valstybėms grasinti jėga ar ją naudoti, palikta išimtis – tai teisė į savigyną. Užpuolimo atveju valstybės turi teisę panaudoti jų žinioje esančias gynybos priemones.¹¹ Mūsų nuomone, šį teiginį reikia patikslinti.

Pirmiausia, negalima teigti, kad jėgos naudojimas yra visiškai uždraustas, tuo pačiu nurodant ir šio draudimo išimtį. Vadinasi, tai nėra absoliutus principas. Be to, valstybės iš tiesų turi teisę gintis nuo ginkluoto užpuolimo, tačiau kariavimo priemonės yra ribojamos. T.y. tam tikri ginklai, dėl jų savybių, yra uždrausti. Pvz., yra draudžiama naudoti ginklus, kurie sukelia nereikalingas kančias. Taip pat draudžiami masinio naikinimo ginklai, tokie kaip cheminis, biologinis, bakteriologinis, kadangi jų neįmanoma suvaldyti ir padaroma neproporcingai didelė žala ne tik kariaujančiam subjektui, tačiau ir civiliams bei kaimyninėms valstybėms. Tokių ginklų platinimas ir jų gabenimo būdai yra laikomi grėsme tarptautinei taikai ir saugumui.¹²

Jungtinių Tautų Chartijos 24 str. nurodoma: „Siekdamos užtikrinti greitą ir veiksmingą Jungtinių Tautų veiklą, jos narės patiki Saugumo Tarybai pagrindinę atsakomybę už tarptautinės taikos ir saugumo palaikymą ir susitaria, kad vykdydama savo pareigas, susijusias su šia atsakomybe, Saugumo Taryba veikia jų vardu. Vykdydama šias pareigas, Saugumo Taryba

¹⁰ Čiočys P. A. Tarptautinė humanitarinė teisė. - Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004. P. 18.

¹¹ Ten pat. P. 15 – 20.

¹² Resolution 1977 (2011). Adopted by the Security Council at its 6518th meeting, on 20 April 2011. // http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1977%282011%29; prisijungimo laikas: 2012-11-20.

remiasi Jungtinių Tautų tikslais ir principais.¹³ Šiame straipsnyje aiškiai įtvirtinta Saugumo Tarybos kompetencija taikos palaikymo srityje.

Mūsų nuomone, reikia atkreipti dėmesį į tai, jog Saugumo Taryba taip pat yra pagrindinis subjektas, prisiimantis atsakomybę už sprendžiant tarptautinius konfliktus kylančias pasekmes (tiek teigiamas, tiek neigiamas). Ji turi greitai ir efektyviai išanalizuoti saugumo klausimus.

Saugumo Taryba yra viena iš galingiausių Jungtinių Tautų institucijų ir apskritai tai unikalus instrumentas tarptautinėje politikoje. Tačiau problemų kelia penkių nuolatinių narių turima veto teisė - „didžiųjų galybių vieningos nuomonės“ principas. Didelis šalių skaičius veto teisę laiko nedemokratiška ir pasenusia.¹⁴ Veto teisė nuolatinėms narėms buvo suteikta dėl tam tikrų priežasčių. T.y. buvo manoma, jog galingiausios jėgos nesuteikus veto, Jungtinės Tautos paprasčiausiai neveiks.¹⁵ Veto teisė buvo garantija, kad naujos organizacijos veikloje dalyvaus tuo metu galingiausios valstybės – Jungtinės Amerikos Valstijos, Sovietų Sąjunga, Didžioji Britanija, Kinija ir Prancūzija.

Konferencijos San Franciske metu veto teisės pasiūlymas sukėlė daug diskusijų. Kai kurios valstybės buvo prieš pačią veto idėją. Pvz., Meksika ir Nyderlandai teigė, jog Jungtinių Tautų sistema bus ydinga ir neteisinga, jeigu viena valstybė galės užkirsti kelią Saugumo Tarybai imtis skubių veiksmų išsaugoti taikai. Kuriant Jungtines Tautas, tuometinė situacija buvo tokia, jog didžiosios valstybės buvo nepasirengusios ieškoti kompromiso.¹⁶

Vienintelis veto pateisinimas yra tai, kad juo galima užkirsti jėgos panaudojimą prieš didžiąją valstybę ir kartu pasaulinį branduolinį karą.¹⁷ Mūsų nuomone, manytina, jog tokia išvada yra pagrįsta. Dauguma didžiųjų pasaulio valstybių turi branduolinius ginklus. Todėl minėtą subjektą užpuolus, yra pakankamai didelė tikimybė, kad toks ginklas bus panaudotas. Kadangi branduoliniame kare nugalėtojų nėra - dėl nekontroliuojamo žalos masto - veto teisė veikia tarsi „saugiklis“. Tokiu būdu bent teoriškai apsunkinama galimybė imtis karinių veiksmų, galinčių sukelti nuostolių ne tik kare dalyvaujantiems subjektams, tačiau ir civiliams bei neutralioms valstybėms.

Pasinaudoti veto teise galima tik sprendžiant neprocedūrinius klausimus. Kai didžiosios valstybės sutaria – sistema veikia (pavyzdys – sankcijos Irako atžvilgiu po 1991-1992 metų Įlankos karo). Kai didžiosios valstybės nesutaria - sistema bejėgė (pavyzdys – Bosnija ir

¹³ Jungtinių Tautų Chartija, 1945. // Valstybės žinios. 2002, Nr. 15-557.

¹⁴ Taylor Paul. Groom A.J.R. The United Nations at the Millennium: the principal organs. - London: Continuum, 2000. P. 89.

¹⁵ Baylis John, Smith Steve and Owens Patricia. The globalization of world politics. An introduction to international relations. Fifth edition. – Oxford: Oxford university press, 2011. P. 234.

¹⁶ Farrall Matam Jeremy. United Nations Sanctions and the Rule of Law. Cambridge studies in international and comparative law. – Cambridge: Cambridge university press, 2007. P. 59.

¹⁷ Vadapalas Vilenas. Tarptautinė teisė. – Vilnius: Eugrimas, 2006. P.450.

Hercegovina iki Deitono (angl. *Dayton*) taikos susitarimo).¹⁸ Kadangi jau buvo minėta, jog Saugumo Tarybos vaidmuo sprendžiant saugumo klausimus yra esminis, toks delsimas priimti sprendimus, kai į situaciją reikia reaguoti kuo greičiau, turi neigiamų pasekmių, jeigu vetuojamas veiksmų planas, skirtas padėti išspręsti konfliktą taikiomis priemonėmis.

Paminėtina, jog nuolatinio nario nedalyvavimas Saugumo Tarybos posėdžiuose nereiškia jo veto ir netrukdo Saugumo Tarybai priimti sprendimų. Nedalyvavimo priežastys gali būti labai įvairios. Pavyzdžiui, atsisakoma dalyvauti Saugumo Tarybai rengiant rezoliuciją atitinkamu klausimu, jeigu manoma, kad tokie institucijos veiksmai yra nereikalingi ir neišspręs problemos.

Jungtinių Tautų ir jos padalinių svetainėse organizacija pristatoma kaip veiksminga, veikli konfliktų ir karų sureguliuavimo dalyvė, kuriai pagal Chartijos 39 straipsnį, esant „grėsmei taikai“, suteikiama teisė imtis prievartos veiksmų, įskaitant ir karines akcijas.¹⁹

Realiame Jungtinių Tautų darbe nestinga trūkumų. Vienas iš pagrindinių saugumo politikos trūkumų yra tai, kad šalys nevykdo Jungtinių Tautų Saugumo Tarybos sprendimų ir apskritai sunku šalis priversti juos vykdyti. Autorius nori patikslinti, kad tam tikrais atvejais prieš šalis, kurios nevykdo sprendimų, galima imtis atitinkamų priemonių, pvz., ekonominių ar karinių sankcijų. Tačiau tokių sankcijų naudojimas yra problemiškas, kadangi bet kuriuo atveju neigiamas pasekmes patiria ne vien ta šalis, kuriai sankcijos yra taikomos. Jos dažniausiai atsigręžia ir prieš pačią tarptautinę bendruomenę. Pvz., naftos embargo atveju patiriami ekonominiai nuostoliai, kadangi naftos paklausa yra itin didelė ir jos importas yra svarbus daugeliui pasaulio valstybių.

Tarptautinis Teisingumo Teismas byloje Kongo Demokratinė Respublika v. Ruanda pažymėjo: „Valstybės turi laikytis reikalavimų, numatytų Jungtinių Tautų Chartijoje ir kitų tarptautinės teisės taisyklių. Jos yra atsakingos už veiksmus, priskirtinus joms, kurie yra priešingi tarptautinei teisei“.²⁰

Saugumo Tarybos sprendimai, kylantys iš besivystančio Jungtinių Tautų Chartijos interpretavimo, stipriai paveikė suvereniteto tarptautinėje teisėje sąvoką. Tai lėmė Jungtinių Tautų galimybę įsikišti į konfliktus (netgi ir vidinius), jeigu žmogaus teisės ir humanitariniai interesai yra stipriai veikiami.²¹ Nusprendus, kad konfliktas valstybėje pasiekė tokį lygį, jog kyla pavojus visai tarptautinei bendruomenei, Jungtinių Tautų intervencija yra netgi būtina, kad būtų užkirstas kelias smurto plitimui ir žmogaus teisių pažeidimams. Neretai tokias intervencijas lydi

¹⁸ Vareikis E. Tarptautinis ir nacionalinis saugumas. P. 121

¹⁹ Ar nauji galios centrai sunaikins JT? Geopolitika, 2010-06-02 // <http://www.geopolitika.lt/?artc=4057>; prisijungimo laikas: 2012-07-13.

²⁰ Cituojama pagal: Sir Wood, Michael. The UN Security Council and International law. Second lecture: The Security Council's powers and their Limits. Hersch Lauterpacht Memorial Lectures. University of Cambridge, 7th – 9th November 2006.

²¹ Weiss Thomas G. Daws Sam. The Oxford Handbook on the United Nations. - New York: Oxford University Press Inc., 2007. P. 133.

didelis žiniasklaidos dėmesys ir Jungtinių Tautų veiksmai viešojoje erdvėje yra stebimi itin atidžiai.

Saugumo Tarybos kaip efektyvaus kolektyvinio saugumo centro ateitis priklausys nuo šios institucijos reformos ir valstybių narių paramos minėtą reformą vykdant.²²

Taigi Saugumo Tarybos svarba visoje Jungtinių Tautų sistemoje yra akivaizdi. Ši institucija vaidina pagrindinį vaidmenį užtikrinant tarptautinę taiką ir palaikant saugumą. Atsakomybė kaip bus įgyvendinti sprendimai, darantys įtaką visai tarptautinei bendruomenei, taip pat tenka Saugumo Tarybai. Nepaisant to, kad vienos iš pagrindinių Jungtinių Tautų institucijų darbe yra trūkumų, tačiau kol kas Saugumo Taryba išlieka vienintele institucija, kuriai suteikti įgaliojimai įsikišti į konfliktus, jiems vykstant netgi valstybės viduje.

1.1. Saugumo Tarybos istorinė raida

1946 m. sausio 17 dieną, Saugumo Taryba pirmą kartą susirinko Londone. Ši institucija buvo sukurta siekiant, kad pagrindinės jėgos tarptautiniuose santykiuose bendradarbiautų viena su kita. Būtent tarptautinės taikos ir saugumo išsaugojimas buvo esminė Jungtinių Tautų įsteigimo priežastis.

Tarptautinė taika ir saugumas palaikomi kolektyvinėmis priemonėmis. Veikianti kolektyvinio saugumo sistema reiškia, kad saugumas jau nėra vien atskirų valstybių problema, sprendžiama ginklu ir kitais nacionalinės galios veiksniais. Kiekvienos šalies saugumas čia yra visų šalių saugumas, kurį užtikrina kolektyviniai veiksmai.²³

Kolektyvinio saugumo sistema turi keletą svarbių tikslų. Tai terorizmo prevencija, branduolinio / cheminio ginklo neplatavimo stiprinimas, taikos grąžinimas karo nuniokotoms vietovėms. Taip pat žmogaus teisių, demokratijos ir vystimosi skatinimas.²⁴

Universali kolektyvinė saugumo sistema, numatyta Jungtinių Tautų Chartijoje, apima: draudimą prieš bet kurią valstybę panaudoti jėgą ar ją grasinti; taikų tarptautinių ginčų sprendimą; priemones ginkluotosioms pajėgoms ir ginkluotei sumažinti, iš dalies ar visiškai nusiginkluoti; regioninių organizacijų veiklą, palaikant saugumą; laikinąsias priemones, užkertančias kelią taikos pažeidimams; priverstines priemones, nesusijusias su ginkluotos jėgos

²² Gareis. Sven Bernhard. Varwick Johannes. The United Nations: an introduction. - Hampshire: Palgrave Macmillan, 2005. P. 28 – 29.

²³ Morgenthau J. Hans. Politika tarp valstybių: kova dėl galios ir taikos. – Vilnius: Margi raštai, 2011. P. 299.

²⁴ Annan Kofi. „In Larger Freedom“: Decision Time at the UN. From Foreign Affairs, May / June 2005.

naudojimu (ekonominių, diplomatinių santykių bei kitokių ryšių nutraukimas ir kt.) ir priemonės, kurios vykdomos panaudojant Jungtinių Tautų ginkluotąsias pajėgas.²⁵

„Kolektyviniu saugumu“ yra vadinama Jungtinių Tautų karo prevencijos funkcija. Autorius nori pastebėti, kad šiuo atveju saugumo sąvoka apima ne vien nacionalinį saugumą, tačiau ir tarptautinio saugumo aspektus. Taigi saugumas dabar jau yra visos tarptautinės bendruomenės reikalas. Grėsmės taikai dažnai nebėra individualizuojamos.

Saugumo Tarybos istorija gali būti padalinta į du periodus: Šaltojo karo laikotarpį ir periodą po jo. Karinių susidūrimų dažnumas atskleidžia, kad nuo 1945 m. Jungtinių Tautų saugumo sistema neveikė taip, kaip buvo tikėtasi.²⁶ Troškimas „išgelbėti būsimas kartas nuo karo rykštės“ yra įtvirtintas Jungtinių Tautų Chartijos preambulėje. Tačiau nuo pat praktinių veiksmų pradžios Saugumo Tarybos veikla pakrypo kitokia linkme. Pagrindiniai iššūkiai tarptautinei taikai ir saugumui – Prahos pavasaris, Berlyno Blokada, Vietnamo karas – buvo išspręsti be Jungtinių Tautų.

Mūsų nuomone, reikia atkreipti dėmesį į tai, kad paminėti įvykiai buvo užbaigti sėkmingai. Tai patvirtina faktą, jog ir be Jungtinių Tautų tuo metu buvo galima sėkmingai išspręsti tam tikrus klausimus. Neturėtų būti manoma, jog Jungtinės Tautos buvo vienintelė institucija, galėjusi užkirsti kelią šiems įvykiams. Suabsoliutinus tarptautinės organizacijos vaidmenį, būtų neatsižvelgiama į tuometinę politinę situaciją. T.y. tuo laikotarpiu valstybės labiau rūpinosi asmeniniais interesais, o ne išorinių konfliktų sprendimu. Todėl ir Saugumo Tarybos veiksmai atitinkamai buvo nukreipti į lokalaus pobūdžio problemas.

Pasaulis ir valstybių saugumas buvo ne suvienytas Jungtinių Tautų Chartijos dvasia, bet padalintas tarp supervalstybių – SSRS ir Jungtinių Amerikos Valstijų. Tai buvo istorijoje beprecedentis bipolinis pasaulio pasidalijimas. Net tos šalys, kurios ketino nedalyvauti supervalstybių konfrontacijoje, buvo vienaip ar kitaip priverstos „palaikyti“ vieną ar kitą pusę. Tokia konfrontacija kėlė grėsmę, bet drauge ir saugojo nuo naujo pasaulinio karo. Valstybės, ypač Europoje, aiškiai suvokė, kad pasidalijimas tarp Rytų ir Vakarų yra didesnis prioritetas nei nacionalinės politikos ambicijos.²⁷

Tokių valstybių suvokimą galima paaiškinti tuo, kad vis dar buvo ryškios Antrojo Pasaulinio karo sukeltos pasekmės ir Vokietijos bandymų įgyvendinti savo nacionalinę politiką atgarsiai.

²⁵ Čiočys P. A. Tarptautinė humanitarinė teisė. P. 16.

²⁶ Ziring L. Riggs Robert E. Plano Jack C. The United Nations: International Organization and World Politics. Fourth edition. - Belmont: Wadsworth, a division of Thomson Learning, Inc. 2005. P.167.

²⁷ Vareikis E. Tarptautinis ir nacionalinis saugumas. P. 84.

Per 40 metų (1948-1988 m.) Jungtinės Tautos organizavo tik 13 taikos palaikymo operacijų (daugiausia vykstant tarpvalstybiniais konfliktams), kuriose dalyvavo apie 10 000 asmenų. 279 pasiūlymai dėl tokių operacijų surengimo Saugumo Taryboje buvo vetuoti.²⁸

Šaltasis karas paralyžiavo Saugumo Tarybos efektyvumą. Jungtinės Tautos negalėjo vykdyti veiklos, kadangi Sovietų Sąjunga, saugodama savo politines ambicijas, laisvai naudojo veto galią. Būtent todėl daug valstybių narių Jungtinės Tautos laikė instrumentu, tinkamu įgyvendinti ir plėtoti savo politiką.

Šaltojo karo metu Jungtinės Tautos daugiau reiškėsi ne kaip saugumą užtikrinanti institucija, tačiau labiau kaip forumas diskusijoms. Ginklavimosi varžybos, kurios vyko Šaltojo karo metu, buvo priežastis, dėl kurios didinta karinė galia, siekiant įgauti karinio pranašumo. Ginklavimosi varžybos daugelio šalių ekonomikai tapo tikra nelaimė. 9 – aji dešimtmetį valstybių karinės išlaidos sudarė 900 milijardų dolerių per metus, t.y. per kiekvieną minutę buvo išleidžiama 1,7 milijono dolerių.²⁹ Šie skaičiai atskleidžia, kokie milžiniški resursai buvo pasitelkiami, stengiantis įgyvendinti valstybių politikos tikslus.

Šaltojo karo pabaiga žymi ryškius pasikeitimus Saugumo Taryboje. Šį pokytį akivaizdžiausiai galima atskleisti nurodant priimtų rezoliucijų skaičių. 1946 – 1989 m. laikotarpiu vidutiniškai buvo priimama penkiolika rezoliucijų. O vėliau – vidutiniškai daugiau negu šešiasdešimt. Pokyčio dramatiškumą parodo tai, kad Taryba pasistūmėjo nuo vieno sprendimo priėmimo per mėnesį iki vieno sprendimo per savaitę.³⁰

Svarbu pažymėti, jog tai, kad didėjo priimamų rezoliucijų skaičius, nebuvo vien teigiamas dalykas. Tai rodė ne tik Saugumo Tarybos veiksmingumą, bet ir tai, kad problemų daugėjo, nes joms spręsti reikėjo priimti vis daugiau rezoliucijų. Be to, rezoliucijos dar turėjo ir efektyviai veikti, o nebūti vien teorinio pobūdžio deklaracijomis.

Priešiškumas tarp Jungtinių Amerikos Valstijų ir SSRS buvo lemiamas kliūtis, trukdanti Saugumo Tarybai efektyviai įgyvendinti savo vaidmenį užtikrinant taiką ir saugumą. Todėl Šaltojo karo pabaiga ne tik leido „atsikvėpti“ valstybių ekonomikoms, tačiau ir pakeitė valstybių politikos prioritetus, požiūrį į Saugumo Tarybos veiklą ir tikslus.

Atrodė, kad kai Šaltasis karas baigėsi, atsirado galimybė kurti Pasaulio Tvarką ne karinės pergales, o visuotinio konsensuso pagrindu. Atsirado vadinama Naujoji Pasaulio Tvarka (angl. *New World Order*). Nauja pasaulio tvarka turi būti žmogaus valia racionaliai subalansuotos politikos, liberalios ekonomikos ir pasaulinės taikos tvarka.³¹ Autorius nori atkreipti dėmesį į tai,

²⁸ Čiočys P. A. Tarptautinė humanitarinė teisė. P. 25.

²⁹ Ten pat. P. 16.

³⁰ Malone. David M. The UN Security Council: from the Cold War to the 21st century. - Colorado: Lynne Rienner Publishers, Inc., 2004. P.17.

³¹ Vareikis E. Tarptautinis ir nacionalinis saugumas. P. 86.

kad pasaulinė taika yra išskiriama kaip viena iš siekiamybių. Jungtinėms Tautoms ir Saugumo Tarybai pagaliau buvo suteikta galimybė realiai įgyvendinti savo funkcijas, siekiant šio tikslo.

Galima sakyti, kad 1990 metais pasirašyta Paryžiaus Chartija, skelbusi, jog Europa yra „vientisa ir laisva“, deklaravo ir Naująją Pasaulio tvarką. Pagal ją Vidurio bei Rytų Europos šalys pradėjo demokratizaciją, rinkos ekonomikos ir pilietinės visuomenės kūrimą. Europos – vientisos ir laisvos – šūkis atsirado NATO strateginėje koncepcijoje, teigta, kad buvę priešinkai laisvai gali tapti sąjungininkais.³²

Paminėtina taip pat ir dekolonizacija. Šis procesas buvo vienas iš ryškiausių impulsų, paskatinusių Saugumo Tarybos evoliuciją. Būtent dekolonizacijos proceso dėka, 1965 m. nenuolatinių Saugumo Tarybos narių skaičius padidėjo nuo vienuolikos iki penkiolikos. Šį sprendimą priėmė Generalinė Asamblėja, patvirtino Saugumo Taryba ir ratifikavo atitinkamas skaičius valstybių narių.³³ Nenuolatinių Saugumo Tarybos narių skaičiaus padidėjimą galima paaiškinti tuo, jog po dekolonizacijos proceso atsirado daug naujų valstybių. Siekiant, jog būtų įgyvendinamas tarptautinis bendradarbiavimas (vienas iš Jungtinių Tautų tikslų), taip pat atsižvelgiant į tai, kad Saugumo Taryboje nenuolatinių narių vietos valstybėms paskirstomos laikantis geografinio principo, nenuolatinių Saugumo Tarybos narių padidėjimas buvo logiškas žingsnis.

Istoriškai Saugumo Taryba daugiausia veikė Viduriniuosiuose Rytuose, t.y. nuolatinis dėmesys buvo skiriamas Izraelio ir Palestinos konfliktui. Šioje situacijoje Saugumo Tarybos veiksmai vertinami kontraversiškai ir gana skeptiškai. Arabų – Izraelio konflikte dalyvavo pirmasis Jungtinių Tautų tarpininkas, pirmoji Jungtinių Tautų stebėtojų misija ir pirmoji Jungtinių Tautų specializuotoji agentūra. Būtent padėtis Viduriniuosiuose Rytuose paskatino priimti Rezoliuciją Nr. 242, kuri ragina Izraelį atstatyti sienų ribas, buvusias 1967 m. Iš viso buvo priimtose 52 rezoliucijos, neigiamai įvertinusios Izraelio veiksmus ir viena rezoliucija, skirta Arabų šalims.³⁴

Nepaisant to, kad Saugumo Taryba yra itin kritikuojama dėl veiklos Viduriniuosiuose Rytuose, tačiau atkreiptinas dėmesys, kad priešingai, negu Šaltojo karo metu, šiuo atveju buvo imtasi konkrečių veiksmų ir priemonių. Saugumo Taryba jau nebuvo vien tik forumas diskusijoms, tačiau realiai įgyvendino jai suteiktas galias užtikrinant tarptautinę taiką ir saugumą.

Apibendrinant galima pasakyti, kad Saugumo Tarybos istorinei raidai esminės reikšmės turėjo Šaltojo karo pabaiga. Būtent pasibaigus šiam periodui viena iš pagrindinių Jungtinių Tautų institucijų pradėjo veikti taip, kaip iš jos buvo tikimasi nuo pat sukūrimo pradžios. Kai

³² Ten pat. P. 86.

³³ Taylor Paul. Groom A.J.R. The United Nations at the Millennium: the principal organs. P.75.

³⁴ Trammel S., Chare of the Security Council 2005. Committee History and Structure. United Nations Security Council. 2005, October 11.

tarptautinės bendruomenės prioritetu tapo ne karinės galios ir pranašumo didinimas, tačiau tarptautinės taikos palaikymas ir konfliktų sprendimas, tuomet Saugumo Taryba ir pasireiškė kaip institucija, realiai sugebanti tai padaryti.

1.2. Saugumo Tarybos sudėtis

Saugumo Tarybos kūrėjai formuodami šią instituciją rėmėsi tokia logika: svarbiausia Jungtinių Tautų atsakomybė yra išsaugoti taiką. Taikos saugojimas yra galingųjų jėgų (angl. *great power*) funkcija. Todėl Saugumo Taryba yra logiškas šios funkcijos realizuotojas.³⁵

Saugumo Taryba susideda iš penkiolikos narių. Nuolatinės narės yra: Jungtinės Amerikos Valstijos, Didžioji Britanija, Prancūzija, Rusija ir Kinijos Liaudies Respublika.

Pirmaisiais Jungtinių Tautų gyvavimo metais, daugumą Saugumo Taryboje sudarė Vakarų valstybės. 1963 m. buvo priimta Chartijos pataisa, kuri padidino Saugumo Tarybos narių skaičių nuo vienuolikos iki penkiolikos.

Dešimt nenuolatinių narių renka Generalinė Asamblėja, atsižvelgdama į valstybių dalyvavimo palaikant tarptautinę taiką bei saugumą ir siekiant kitų Jungtinių Tautų tikslų mastą, taip pat teisingo geografinio atstovavimo Saugumo Taryboje principą. Nenuolatinio Saugumo Tarybos nario kadencija trunka dvejus metus. Kasmet išrenkama po penkis naujus Saugumo Tarybos narius.³⁶

Renkami nariai daugiausia yra besivystančios šalys. Tačiau kiti, pvz., Vokietija, Japonija, Ispanija, Kanada ir Italija priklauso išsivysčiusiam pasauliui, kuris suteikia finansinę paramą vargingoms šalims. Tokiu būdu stengiamasi išvengti kraštutinumų, kad Saugumo Taryboje nebūtų atstovaujamos vien tik stiprią ekonomiką turinčios valstybės ar atvirksčiai – besivystančios valstybės, kurių finansinė padėtis nėra itin stabili ir patikima.

Dešimt renkamų vietų Taryboje padalinama tarp penkių pasaulio regionų. Generalinė Asamblėja, dažniausiai spalio mėnesį, naujas nares išrenka dviejų trečdalių balsų dauguma.³⁷

Saugumo Taryboje visuomet turi būti atstovaujamos trys Afrikos, dvi Azijos, dvi Lotynų Amerikos, viena Rytų Europos, dvi Vakarų Europos ir kitos valstybės. Taip yra laikomasi geografinės formulės.

³⁵ Ziring L. Riggs Robert E. Plano Jack C. The United Nations: International Organization and World Politics. Fourth edition. P. 55.

³⁶ Žalimas D., Žaltauskaitė – Žalimienė S., Petrauskas Z. ir kt. Tarptautinės organizacijos. - Vilnius: Justitia, 2001. P. 289.

³⁷ JT Nguyen Vote buying in UN Security Council. 2006 m. balandžio 25d. //

<http://www.globalpolicy.org/component/content/article/196/39949.html>; prisijungimo laikas: 2012-07-16.

Nuolatinės Saugumo Tarybos narės nesikeitė nuo pat Jungtinių Tautų įkūrimo. Tiesa, 1971 m. Kinijos Liaudies Respublika pakeitė Kinijos Respubliką, o 1991 m. - Rusijos Federacija Sovietų Sąjungą.³⁸

Saugumo Taryba susitinka beveik kiekvieną dieną ir aptaria klausimus, susijusius su trimis pagrindiniais tikslais: tarptautinės taikos palaikymu; draugiškų santykių tarp valstybių vystymu ir tarptautiniu bendradarbiavimu sprendžiant tarptautines ekonomines, socialines, kultūrinės ir humanitarines problemas bei pagarbos žmogaus teisėms ir laisvėms skatinimu.³⁹ Dažniausiai susirinkimai vyksta Jungtinių Tautų būstinėje Niujorke, tačiau jie gali būti sušaukiami bet kurioje vietoje, į kurią valstybių atstovai gali atvykti. Būstinėje visuomet turi būti kiekvienos valstybės narės atstovas.⁴⁰ Prezidentas keičiasi kiekvieną mėnesį abėcėlės tvarka.

Saugumo Taryba yra sukurta tokiu būdu, jog ji visuomet pasirengusi analizuoti kilusią problemą dėl taikos ir saugumo. Ši institucija turi tiek taikinamąsias, tiek ir prievartines galias. Pastarosios yra naudojamos tik tokiu atveju, kai konflikto šalys pačios stengėsi rasti išeitį iš susidariusios situacijos, tačiau joms nepavyko to padaryti. Jungtinių Tautų Chartijos 33 str. išvardinamos taikaus ginčų sprendimo priemonės: derybos, tyrimas, tarpininkavimas, sutaukinimas, arbitražas, teismo sprendimas, kreipimasis į regionines institucijas ar vadovavimasis regioniniais susitarimais ir kitos taikios priemonės.⁴¹ Taigi sąrašas yra nebaigtinis ir šalys turi veiksmų laisvę imtis bet kokių taikių priemonių, kurios padėtų išspręsti kilusį konfliktą.

Jeigu kilęs ginčas kelia grėsmę taikai, Saugumo Taryba gali imtis iniciatyvos arba laukti, kol į ją bus kreiptasi. Ji gali rekomenduoti ginčo išsprendimo priemones arba teikti kitas taikinamąsias priemones arba planą ginčo išsprendimui. Pagal Chartijos šeštą skyrių, Saugumo Taryba yra įgalinta imtis tik įtikinėjimo, o ne prievartos priemonių.⁴² Taigi Saugumo Tarybos turimi įgaliojimai užtikrinti taiką ir saugumą reiškia aktyvius veiksmus. Ši institucija turi dėti visas įmanomas pastangas, kad kilęs konfliktas būtų išspręstas greitai ir patiriant kuo mažiau nuostolių.

Saugumo Tarybai rekomendavus, Generalinė Asamblėja gali suspenduoti naudojamąsi Jungtinių Tautų narės teisėmis ir privilegijomis valstybei, prieš kurią Saugumo Taryba ėmėsi prevencinių ar prievartinių sankcijų. Tai yra logiškas žingsnis: valstybė, kuri pažeidė jėgos

³⁸ United Nations Security Council. Britannica Online Encyclopedia // <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/532070/United-Nations-Security-Council> ; prisijungimo laikas: 2012-07-16.

³⁹ Griffiths M., O'Callaghan T., Roach S. C. International Relations. The Key Concepts. Second edition. – London: Routledge. 2008. P. 322- 323.

⁴⁰ Bennett A. LeRoy, Oliver J. K. International Organizations: principles and issues. Seventh Edition. – New Baskerville: Pearson Education, Inc., 2002. P. 71 – 72.

⁴¹ Jungtinių Tautų Chartija // Valstybės žinios. 2002, Nr. 15-557.

⁴² Baehr. Peter. R. Gordenker Leon. The United Nations: reality and ideal. Fourth Edition. – Hampshire: Palgrave Macmillan, 2005. P. 25.

nenaudojimo principą - vieną iš esminių principų, įtvirtintų Jungtinių Tautų Chartijoje - neturėtų būti saugumą užtikrinančios institucijos nare.

Saugumo Tarybos sprendimai procedūriniais klausimais priimami devynių Tarybos narių balsų dauguma. Sprendimai visais kitais klausimais priimami devynių Tarybos narių balsų dauguma, įskaitant vieningai balsavusių visų nuolatinių Tarybos narių balsus, jei priimant nutarimus, remiantis Jungtinių Tautų Chartijos VI skyriumi ir 52 straipsnio 3 dalimi, ginčo šalis balsuojant susilaiko.⁴³

Valstybė, kuri priklauso Jungtinėms Tautoms, bet ne Saugumo Tarybai, be balso teisės gali dalyvauti diskusijose, kai Taryba nusprendžia, jog svarstomas klausimas liečia ir minėtos valstybės interesus. Tiesa, Saugumo Taryba tokiu atveju nustato taisykles valstybių dalyvavimui.⁴⁴ Tokiu būdu atskleidžiamas Saugumo Taryboje veikiančios sistemos lankstumas. Suinteresuota šalis nėra izoliuojama nuo klausimų, kurie yra aktualūs pastarajai, sprendimo. Jai suteikiama teisė pasisakyti ir randamas kompromisas, kuris yra priimtinausias visiems subjektams.

Saugumo Taryboje veikia nuolatiniai ir ad hoc komitetai bei tarptautiniai tribunolai. Šiuo metu yra trys nuolatiniai komitetai: Ekspertų komitetas, Naujų narių priėmimo komitetas ir Tarybos narių susitikimų ne būstinėse komitetas.⁴⁵ Ad hoc komitetai steigiami prireikus spręsti konkretų specialų klausimą. Jų posėdžiai yra uždari. Tarptautiniai tribunolai yra nepriklausomos teisminės institucijos, skirtos karo nusikaltėliams persekioti ir teisti. Tokių tribunolų pavyzdžiai yra Tarptautinis baudžiamasis tribunolas buvusiai Jugoslavijai ir Tarptautinis baudžiamasis tribunolas Ruandai. Mūsų nuomone, būtina plačiau aptarti Ruandos tribunolą, kadangi genocidas, vykęs Ruandoje, yra XX amžiaus tragedija Afrikoje ir Jungtinių Tautų veiksmai šio įvykio kontekste sulaukė itin didelio visos tarptautinės bendruomenės neigiamo dėmesio.

Ruandoje vykdytas genocidas ir pavėluotai priimtas sprendimas užkirsti tam kelią parodė, kad Jungtinės Tautos daugiau laiko skiria deklaracijoms, o ne realioms genocido stabdymo veiksams. Neveiklumo rezultatas – apie 800 tūkstančių konflikto aukų, daugybė pabėgėlių ir smukęs Jungtinių Tautų tarptautinis prestižas.⁴⁶ 2000-aisiais Jungtinių Tautų Saugumo Taryba oficialiai prisiėmė „atsakomybę už nesėkmę neišvengus Ruandos genocido“ ir „pripažino politinės valios stoką“.⁴⁷ Autorius mano, jog reikia atkreipti dėmesį tai, jog buvo nurodyta būtent

⁴³ Jungtinių Tautų Chartijos 27 straipsnis, 1945. // Valstybės žinios. 2002, Nr. 15-557.

⁴⁴ UN Security Council: Background. // http://www.un.org/Docs/sc/unsc_background.html; prisijungimo laikas: 2012-07-16.

⁴⁵ UN Security Council: Structure. // http://www.un.org/Docs/sc/unsc_structure.html; prisijungimo laikas: 2012 – 07-16.

⁴⁶ Afrika: likimo valiai paliktas žemynas? // Geopolitika, 2011-03-17 // <http://www.geopolitika.lt/?artc=4537>; prisijungimo laikas: 2012-07-16.

⁴⁷ UN admits Rwanda genocide failure. 2000-04-15 // <http://news.bbc.co.uk/2/hi/africa/714025.stm>; prisijungimo laikas: 2012-07-16.

politinės valios stoka. Tai reikšminga aplinkybė, kadangi teisinė valia buvo realizuota, t.y. priimtas sprendimas siųsti taikos palaikymo misiją į Ruandą, tačiau pagrindinis trukdis šios misijos veiksmingumui buvo būtent ilgas politinio konsensuso neradimas. Delsimas pereiti nuo politinių debatų prie realių veiksmų sukėlė abejones Saugumo Tarybos gebėjimais laiku reaguoti į problemas. Po šių įvykių, tarsi stengiantis išpirkti kaltę dėl Ruandos, buvo dedama daug pastangų stabilizuoti situaciją Kongoje.

Paminėtina, jog Ruandos genocidas buvo išskirtinis atvejis ir remiantis vien juo būtų neteisinga teigti, kad Jungtinės Tautos tik teoriškai yra veiksminga organizacija. Praktiniu Jungtinių Tautų veiklos efektyvumo pavyzdžiu galima nurodyti įvykusį teismo procesą buvusiam Libijos prezidentui Ch. Taylorui. Šiam asmeniui buvo skirta 50 metų laisvės atėmimo bausmė už Siera Leonės sukilėlių ginklavimą.

Buvęs Liberijos prezidentas buvo pripažintas kaltu dėl visų 11 jam pateiktų kaltinimų karo nusikaltimais ir nusikaltimais žmoniškumui – už tai, kad padėjo Siera Leonės revoliucinio jungtinio fronto sukilėliams bei jų aljanso partneriams ir juos kurstė. Mainais už tai, kaip nurodė Teismas, Ch. Tayloras gaudavo užmokestį deimantais, kuriuos iškasdavo vergai sukilėlių kontroliuojamose teritorijose. Šis Teismo sprendimas yra pirmasis tarptautinių teismų nuosprendis kokiam nors valstybės vadovui nuo pat nacių teismo procesų Niurnberge 1946 m.⁴⁸

Nors tam tikrais atvejais Jungtinėms Tautoms nepavykdavo laiku užkirsti kelio konfliktams, tačiau šiuo metu organizacija deda pastangas, kad būtų įvykdytas teisingumas ir išvengiama praeities klaidų.

Pastaruosiu metu vis dažniau pasigirsta raginimų reformuoti Saugumo Tarybą, kadangi jos sudėtis atspindi situaciją, buvusią pasaulyje po Antrojo Pasaulinio karo. Manytina, kad tol, kol Saugumo Tarybos narės yra vieningos ir sugeba priimti sprendimus sprendžiant klausimus, svarbius visai tarptautinei bendruomenei, tol klausimai dėl reformos gali išlikti teoriniame lygmenyje.

⁴⁸ Buvusiam Liberijos prezidentui Ch. Taylorui skirta 50 metų laisvės atėmimo bausmė. 2012-05-30. // <http://www.bernardinai.lt/straipsnis/-/83092>; prisijungimo laikas: 2012-07-16.

2. BENDRIEJI SAUGUMO TARYBOS ĮGALIOJIMAI

Jungtinių Tautų Chartijos 24 str. 1 d. nurodoma: „Siekdamos užtikrinti greitą ir veiksmingą Jungtinių Tautų veiklą, jos narės patiki Saugumo Tarybai pagrindinę atsakomybę už tarptautinės taikos ir saugumo palaikymą ir susitaria, kad vykdydama savo pareigas, susijusias su šia atsakomybe, Saugumo Taryba veikia jų vardu“.

Saugumo Tarybai suteikiant pagrindinę atsakomybę už tarptautinės taikos ir saugumo palaikymą siekiama garantuoti greitą ir efektyvią Jungtinių Tautų reakciją į iškilusias grėsmes. Tokiu būdu išsaugomas ir palaikomas kolektyvinis saugumas.⁴⁹

Doktrinoje Saugumo Tarybos įgaliojimai skirstomi į bendruosius ir specialiuosius.⁵⁰ Pačioje Jungtinių Tautų Chartijoje nurodyta, kad konkretūs, t.y. specialieji, Saugumo Tarybos įgaliojimai yra išdėstyti VI, VII, VIII ir XII skyriuose (Chartijos 24 str. 2 d.).

Šiuo metu tarptautinis saugumas apima ne tik karinį saugumą, tačiau taip pat ir politinį, ekonominį, socialinį ir aplinkos saugumo aspektus.⁵¹ Tai yra bendrasis Saugumo Tarybos įgaliojimas. Saugumo Taryba, vykdydama šias pareigas, veikia Jungtinių Tautų narių vardu. Tokiu būdu šiame straipsnyje vienareikšmiškai yra įtvirtinamas pagrindinis Saugumo Tarybos vaidmuo įvykių, keliančių grėsmę tarptautiniam saugumui, suvaldymui. Taigi vienai institucijai suteikiami įgaliojimai veikti keleto valstybių vardu. Akivaizdu, kad tai ne tik rodo Saugumo Tarybos reikšmingumą bei svarbą, tačiau tuo pačiu šiai institucijai sukuria ir atitinkamas pareigas.⁵²

Minėto Jungtinių Tautų Chartijos 24 straipsnio antroje dalyje pažymėta, jog vykdydama pareigas, Saugumo Taryba remiasi Jungtinių Tautų tikslais ir principais. Deklaracijoje dėl tarptautinės teisės principų, liečiančių draugiškus valstybių santykius ir jų bendradarbiavimą pagal Jungtinių Tautų Chartiją, nurodyti tokie principai: principas, liečiantis pareigą pagal Chartiją nesikišti į reikalus, kurie priklauso bet kurios valstybės vidaus jurisdikcijai; valstybių pareiga bendradarbiauti tarpusavyje pagal Chartiją; valstybių įsipareigojimų, priimtų pagal

⁴⁹ Barkin Samuel J. *International Organization: Theories and Institutions*. – New York; Palgrave Macmillan, 2007. P. 59.

⁵⁰ Bruno Simma (Editor). *The Charter of the United Nations. A Commentary*. Second edition. Volume I. – Oxford: Oxford University Press, 2002. P. 445.

⁵¹ Baylis John, Smith Steve and Owens Patricia. *The globalization of world politics. An introduction to international relations*. Fifth edition. P. 234.

⁵² Akenhurst Michael, Malanczuk Peter. *Šiuolaikinis tarptautinės teisės įvadas*. P. 500.

Chartiją, sąžiningo vykdymo principas ir kt.⁵³ Paminėtina, kad vykdant pareigas, reikia gerbti pagrindines žmogaus teises, kurios yra tapusios sudėtine Jungtinių Tautų Chartijos dalimi.⁵⁴ Kiekvienas tarptautinis veiksmas turi būti teisėtas, o tai reiškia, kad jis turi neprieštarauti tarptautinei teisei, t.y. nepažeisti Jungtinių Tautų Chartijos.

Dar 1948 m. Tarptautinis Teismas nurodė, jog nepaisant to, kad Saugumo Taryba yra politinio pobūdžio institucija, tačiau įgyvendindama savo įgaliojimus ji turi vadovautis Chartija, kurioje taip pat nurodyti ir priimamų sprendimų teisėtumo kriterijai.⁵⁵

Chartijos, kaip Saugumo Tarybos galios ribojančio „saugiklio“, reikšmė buvo pabrėžta ir Tarptautinio Teisingumo Teismo *Tadić* byloje. Joje Teismas nurodė, kad nepaisant to, kokios plačios apimties Saugumo Tarybos įgaliojimai būtų, tačiau jie yra priklausomi nuo tam tikrų konstitucinių apribojimų (angl. *constitutional limitations*).⁵⁶

Mūsų nuomone, nors tai nėra imperatyvus nurodymas Saugumo Tarybai, tačiau jis turėtų būti suprantamas taip, kad institucija negali priimti sprendimų, kurie būtų nesuderinami su tarptautinės organizacijos, kurios dalimi ji yra, tikslais bei principais. Be to, Saugumo Taryba negali pažeisti ir tarptautinės teisės normų.

Paminėtina, kad tarptautinės teisės normos atitinkamai turi būti pakankamai lanksčios, jog leistų Saugumo Tarybai įgyvendinti savo įgaliojimus užtikrinant tarptautinę taiką ir saugumą. Priešingu atveju, sumažėtų šios institucijos veiksmų efektyvumas. Saugumo Taryba privalo laikytis Chartijos bei teisės reikalavimų. Savo veikloje viršijusi kompetenciją arba pažeidusi visuotinai pripažintus tarptautinės teisės principus, Saugumo Taryba tampa atvira teisei kritikai. Nepaisant to, kad teisinė kritika gali būti laikoma labiau teorinio pobūdžio diskusijomis ir neprilygsta realiems veiksams, nederėtų nuvertinti jos veiksmingumo.

Mūsų nuomone, svarbu atsižvelgti į tai, kad daugelis šalių yra suinteresuotos bendradarbiauti tarpusavyje. Jos, vadovaudamosi visuotinai pripažįstamomis teisės normomis, gali pateikti svarių argumentų ar konstruktyvios kritikos, kuri sukeltų atgarsį pasauliniu mastu. Sukuriamas spaudimas Saugumo Tarybai būtų tiesioginis impulsas veikti vienu ar kitu būdu, labiausiai priimtinu didžiajai tarptautinės bendruomenės daliai.

Manytina, kad savotiška kontrolės forma gali būti laikoma ir nuostata, numatanti, kad Saugumo Taryba Generalinei Asamblėjai teikia svarstyti kasmetinius ir prireikus specialiuosius

⁵³ Deklaracija dėl tarptautinės teisės principų, liečiančių draugiškus valstybių santykius ir jų bendradarbiavimą pagal Jungtinių Tautų Chartiją. Generalinės Asamblėjos 1970 m. spalio 24 d. rezoliucija 2625 (XXV).

⁵⁴ Gowlland-Debbas Vera (Editor). *United Nations Sanctions and International Law*. P. 75.

⁵⁵ International Court of Justice. *Conditions of admission of a state to membership in the United Nations (article 4 of the Charter)*. Advisory opinion of May 28th, 1948. // <http://www.icj-cij.org/docket/files/3/1821.pdf>; prisijungimo laikas: 2012-10-18.

⁵⁶ *Prosecutor v. Duško Tadić*. Opinion and Judgment of 7 May 1997. // <http://www.icty.org/x/cases/tadic/tjug/en/tad-ts70507JT2-e.pdf>; prisijungimo laikas: 2012-10-18.

pranešimus.⁵⁷ Ji papildo ankščiau minėtą Jungtinių Tautų Chartijos 24 straipsnyje įtvirtintą pareigą priimant sprendimus laikytis Jungtinių Tautų tikslų ir principų. Tokiu būdu neakivaizdžiai yra suformuojama savotiška kontrolės sistema. Ji nėra itin ribojanti ar suvaržanti Saugumo Tarybos veiklos laisvę, tačiau vis dėlto ji yra reikšminga. Jungtinių Tautų Chartijoje – pagrindiniame Jungtinių Tautų Organizacijos dokumente – nurodžius šiuos reikalavimus, užtikrinama tam tikra garantija. T.y. Saugumo Taryba turi svarbiausius įgaliojimus spręsti problemas, susijusias su tarptautine taika ir saugumu, tačiau jos įgaliojimų įgyvendinimui nubrėžiamos atitinkamos gairės. Ši institucija gali veikti savo nuožiūra tol, kol laikomasi Jungtinių Tautų Chartijos tikslų ir principų. Taip pat Saugumo Taryba teikia svarstyti pranešimus kitai, vienai iš pagrindinių Jungtinių Tautų institucijų – Generalinei Asamblėjai.

Neabejojama, kad tokios tarptautinės taikos ir saugumo grėsmės, kaip pvz., tarptautinis terorizmas, ekonominiai konfliktai ir ekonominės krizės, ideologiniai konfliktai ir t.t., kelia pavojų visai tarptautinei bendruomenei. Saugumo koncepcija dabar apima ne vien tik lokalius klausimus, susijusius išimtinai su nacionaliniu saugumu. Skurdas, užkrečiamos ligos, aplinkosaugos katastrofos ir kt. turi būti laikoma grėsmėmis saugumui kartu su vidiniais konfliktais, masinio naikinimo ginklais ar organizuotu nusikalstamumu. Būtent dėl jų svarbos reikia atitinkamas priemones įgyvendinti ne savavališkai ar spontaniškai, tačiau laikantis tam tikrų taisyklių ir prisiimant tenkančią atsakomybę už pasekmes, už kurias vėliau tenka atsiskaityti.

Kartu su Saugumo Tarybos efektyviais veiksmais tarptautinei taikai ir saugumui palaikyti bei atkurti išryškėjo kita tendencija – atskirų valstybių arba jų grupių kolektyviniai karo veiksmai, kurių imamasi be Saugumo Tarybos pritarimo. Pvz., 1999 m. NATO valstybės pradėjo bombarduoti buvusią Jugoslaviją, siekdamos užkirsti kelią etniniam valymui Kosove, o vėliau įsiveržė į šią buvusios Jugoslavijos provinciją ir ją okupavo.

Jungtinių Tautų Chartija (2 str. 4 p.) draudžia naudoti jėgą ir grasinti jėga tarptautiniuose santykiuose, t.y. santykiuose tarp tarptautinės teisės subjektų: „Visos narės tarptautiniuose santykiuose susilaiko nuo grasinimo jėga ir jos panaudojimo tiek prieš kurios nors valstybės teritorinį vientisumą arba politinę nepriklausomybę, tiek kuriuo kitu būdu, nesuderinamu su Jungtinių Tautų tikslais“. Tačiau Chartijos 51 straipsnis pripažįsta „prigimtą teisę į savigyną“, kurią reguliuoja taip pat ir bendroji, pirmiausia – paprotinė tarptautinė teisė.⁵⁸ Svarbu pažymėti, kad atsakomųjų priemonių gali būti imtasi atsakant į prieš tai kitos valstybės įvykdytą tarptautinės teisės pažeidimą ir jos turi būti nukreiptos prieš šią valstybę. Nukentėjusi valstybė

⁵⁷ Jungtinių Tautų Chartijos 24 str. 3 d., 1945. // Valstybės žinios. 2002, Nr. 15-557.

⁵⁸ Vadapalas Vilenas. Tarptautinė teisė. P. 458 – 461.

turi prieš tai pareikalauti, kad valstybė, įvykdžiusi teisės pažeidimą, nutrauktų savo neteisėtą veiką ar suteiktų už ją reparaciją.⁵⁹

Paminėtini ir kontraversiški Jungtinių Amerikos Valstijų (toliau – JAV) veiksmai po 2001 m. rugsėjo 11 d. įvykdytų teroristinių išpuolių. Būtent remdamosi minėtais įvykiais, JAV įvedė armiją į Iraką bei Afganistaną. Pasauliniu mastu pradėta vykdyti JAV veiksmų programa, pavadinimu „Karas su teroru“, buvo radikalus Amerikos atsakymas į islamistų ekstremistų atakas.⁶⁰

2003 metų sausį Saugumo Tarybai nepavyko priimti JAV, Didžiosios Britanijos ir Ispanijos paruoštos rezoliucijos, kurioje teigiama, kad Irakui nepavyko nedelsiant, besąlygiškai ir aktyviai bendradarbiauti su Jungtinių Tautų ginklų inspektorais, kaip buvo reikalaujama prieš tai priimtoje rezoliucijoje Nr. 1441. Kovo mėnesį JAV paskelbė, jog „diplomacija žlugo“ ir pradėjo invaziją bei okupaciją į Iraką.⁶¹

Autorius nėra linkęs pritarti internetinėje erdvėje reiškiamai nuomonei ir kuriamoms sąmokslų teorijoms, jog rugsėjo 11 d. išpuoliai buvo suorganizuoti JAV vyriausybės ar specialiųjų tarnybų.⁶² Kadangi terorizmo esmė yra politiškai inspiruotas smurtas⁶³, įvairių politinių spekuliacijų sunku išvengti. Tačiau itin didelio visuomenės dėmesio susilaukė ne tik JAV veiksmai Irake, Afganistane, bet ir prieš įtariamus teroristus naudotos tardymo technikos. Vis dar diskutuojama dėl jų teisėtumo: keliamos abejonės, ar nebuvo pažeistas proporcingumo principas.

Jungtinės Tautos įvedė pajėgas į Iraką motyvuodamos tuo, kad ši valstybė turėjo masinio naikinimo ginklą. Manytina, kad prie pajėgų įvedimo prisidėjo ir tas faktas, jog tuometinis JAV Prezidentas Dž. Bušas (George W. Bush) nurodė, jog JAV užpuls Iraką vienos, jeigu tai bus reikalinga.⁶⁴ Manytina, kad tokią atsakomąją reakciją paskatino ir JAV Prezidento požiūris į Iraką. T.y. šią šalį, kartu su Šiaurės Korėja ir Iranu, jis pavadino blogio ašimi.

Taip pat buvo laikomasi nuomonės, kad Rugsėjo 11 d. atakų mastas leidžia manyti tai buvus ketinimų deklaracija, teigiančia, kad bus smogiama dar kartą. Todėl Vašingtonas turėjo

⁵⁹ Tarptautinio Teisingumo Teismo 1997 m. rugsėjo 25 d. sprendimas *Gabcikovo-Nagymaros Project (Hungary / Slovakia)* byloje. // <http://www.icj-cij.org/docket/files/92/7375.pdf>; prisijungimo laikas: 2012-11-20.

⁶⁰ Haseler S. Super – State. The New Europe and Its Challenge to America. – London: I. B. Tauris & Co Ltd., 2004. P. 39.

⁶¹ Green R. Chronology of International Organizations. First edition. – London: Routledge, 2008. P. 28.

⁶² Rugsėjo 11-oji 2001 – foto ir video įrodymai // <http://dokumentika.org/lt/specialiosios-tarnybos/rugs-jo-11-oji-2001-foto-ir-video-rodymai>; prisijungimo laikas: 2012-09-06.

⁶³ Staden Van Akfred. Between the Rule of Power and the Power of Rule: In search of an Effective World Order. – The Netherlands: Martinus Nijhoff publishers, 2007. P.136.

⁶⁴ Tan Paul. Who Holds the Real Veto: Use of Force and the Trusteeship Analogy // Bepress Legal Series. 2003, Paper 101.

teisę imtis veiksmų, remdamasis savigynos teise.⁶⁵ Kadangi galiausiai tokio teiginio įrodymų nebuvo rasta, Jungtinėms Tautoms buvo pareikšta kritika dėl karo neteisėtumo.

Saugumo Taryba 2010 m. priėmė rezoliuciją Nr. 1963 (2010), kurioje nurodė, kad terorizmas yra viena iš didžiausių grėsmių tarptautinei taikai ir saugumui. Bet kokie teroristiniai veiksmai laikytini nusikalstamais ir nepateisinamais. Nesvarbu, kokie buvo tokių veiksmų motyvai.⁶⁶

Tiesa, vienareikšmiško sutarimo dėl to, ar Saugumo Taryba sankcionavo karinius veiksmus Irake, priimta nebuvo. Todėl iniciatyva dėl karo veiksmų Irake vis dėlto turėtų būti priskirta JAV. Paminėtina citata iš Dž. Bušo administracijos 2002 m. Nacionalinio saugumo strategijos: „Mes būsime pasirengę veikti atskirai (nuo Jungtinių Tautų)⁶⁷, kai tai bus reikalinga mūsų interesams ir individualiems įsipareigojimams“. Taigi tokiu būdu yra pareiškama, kad iškilus pavojui, ar tik jo grėsmei, bus imamasi prevencinių priemonių. Tuometinėje vadinamojoje „Bušo doktrinoje“, Jungtinių Tautų vaidmuo JAV strategijoje buvo minimalus.⁶⁸ Apžvalgininkas Jonathan Steele netgi pareiškė, kad „JAV Prezidentas užgrobia antiteroristinę dienotvarkę ir sunaikins patį „švenčiausią“ dangoraižį Niujorke: Jungtinių Tautų būstinę“. Bet kuriuo atveju, debatai dėl veiksmų Irake susilpnino Jungtines Tautas ir padalino Saugumo Tarybą.⁶⁹

Tačiau nepaisant to, Jungtinės Amerikos Valstijos ir toliau remia Jungtines Tautas. 2001 m. rugsėjo 11 d. įvykiai pakeitė amerikiečių mąstymą apie šią tarptautinę organizaciją. Jai sureagavus į JAV pareiškimus, Jungtinės Tautos nebebuvo laikomos vien „diskusijų klubu“. Nors tam tikrose srityse ir buvo įtampos, tačiau Saugumo Taryba išlieka pakankamai harmoninga institucija.

Saugumo Tarybai tenkanti pagrindinė atsakomybė už tarptautinės taikos ir saugumo palaikymą laikytina bendruoju įgaliojimu. Tokiu būdu yra užtikrinama greita ir veiksminga Jungtinių Tautų veikla. Šios veiklos užtikrinimas yra vykdomas visų Jungtinių Tautų valstybių narių vardu⁷⁰, todėl jo tinkamas įgyvendinimas yra itin svarbus ir reikšmingas, kadangi kiekvienu atveju sukelia tarptautines pasekmes. Reaguojant į grėsmes tarptautinei taikai ir saugumui, stengiamasi spręsti ne tik jau esančias problemas, tačiau taip pat imtis ir prevencinių

⁶⁵ Steele Jonathan: The Bush doctrine makes nonsense of the UN Charter //

<http://www.guardian.co.uk/politics/2002/jun/07/britainand911.usa>; prisijungimo laikas: 2012-09-07.

⁶⁶ Resolution 1963 (2010). Adopted by the Security Council at its 6459th meeting, on 20 December 2010. // http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1963%282010%29; prisijungimo laikas: 2012-11-20.

⁶⁷ Autoriaus pastaba.

⁶⁸ Ibid.

⁶⁹ Buckley Mary and Singh Robert. The Bush Doctrine and the War on Terrorism. Global Responses, Global Consequences. – New York: Routledge, 2006. P.179.

⁷⁰ Saugumo Taryba priima sprendimus, reikšmingus visai organizacijai, o ne vien jai pačiai.

priemonių. Paminėtina, kad Jungtinės Tautos veikia efektyviau ne kariaudamos, tačiau surasdamos alternatyvas (politines, ekonomines, teisines ir institucines) karinei jėgai.

Mokslinėje doktrinoje keliamą hipotezę, jog pasaulyje, kuriame dominuoja trys ar daugiau jėgų, didžiųjų valstybių tarpusavio karai yra dažnesni negu tuo atveju, kai yra bipoliariškumas, t.y. kai tarptautinę sistemą „formuoja“ dvi didžiosios valstybės.⁷¹ Mūsų nuomone, atsižvelgiant į šį pastebėjimą ir į dabartinę geopolitinę padėtį pasaulyje (pradedama dominuoti naujos jėgos, tokios kaip Kinija ar Indija, kurios yra vadinamos „naftos autokratija“⁷²), tarptautinių susidūrimų bus itin sunku išvengti. Todėl Saugumo Tarybos reikšmė ne sumažės, o netgi priešingai – padidės.

Tai, kad valstybės bus „priverstos“ bendradarbiauti dėl grėsmių tarptautinei taikai ir saugumui, turėtų palengvinti Saugumo Tarybos darbą, ieškant konsensuso priimant svarbius sprendimus. Būtent dėl globalizacijos valstybės nebegali pačios užsitikrinti saugumo ir tokiu atveju išauga tarptautinių subjektų, tokių kaip Saugumo Taryba, reikšmė. Todėl ši institucija yra tinkama vieta debatams ir diplomatijos įgyvendinimui, o to nepakankant – atitinkamų sankcijų pritaikymui.

Teisininkai mokslinėje doktrinoje išreiškia įvairių nuomonių apie tai, kaip pasikeitė Saugumo Tarybos veiksmi. Manytina, kad šiuo metu viena iš pagrindinių institucijų turi didesnę veiksmų laisvę negu buvo planuojama priimant Jungtinių Tautų Chartiją.

Pasikeitusią situaciją rodo ir Jungtinėse Tautose įsitvirtinanti idėja: „Pirmiausia žmonės, po to tautos“. Tuometinis Jungtinių Tautų Generalinis Sekretorius Kofi Annanas, reaguodamas į NATO oro antskrydžius buvusioje Jugoslavijoje, nurodė, kad žmogaus teisių apsauga turi būti svarbesnė negu valstybių suverenitetas.⁷³ Jau 1999 m. tuometinis JAV Prezidentas Bilas Klintonas (Bill Clinton) ir Jungtinių Tautų Generalinis Sekretorius Kofi Annanas išreiškė tvirtinimus, kad bet kurios šalies suverenitetas gali būti pažeidžiamas kitų tautų esant tam tikroms išskirtinėms aplinkybėms: kai yra sąmoningi, masyvūs, organizuoti ir sisteminiai žmogaus teisių pažeidimai.⁷⁴

⁷¹ The Oxford Handbook of International Relations. – Oxford: Oxford University Press, 2008. P. 137.

⁷² Anderson, Kenneth. “United Nations Collective Security and the United States Security Guarantee in an Age of Rising Multipolarity: The Security Council as Talking Shop of the Nations.” Chicago Journal of International Law 10, no. 1 (Summer 2009): 55-90.

⁷³ Jha P. S. The Twilight of the Nation State. Globalisation, Chaos and War. – London: Pluto Press, 2006. P. 209.

⁷⁴ Maogoto N. Jackson. From Congo to East Timor in 40 years: The UN Finally Crossing the Rubicon between Peace-Keeping and Peace-Making?. University of Newcastle. Bepress Legal Series. Year 2006. Paper 1401.

3. SPECIALIEJI SAUGUMO TARYBOS ĮGALIOJIMAI

Mokslinėje doktrinoje Saugumo Tarybos galios pagal dvi pagrindines Saugumo Tarybos veiklos kryptis skirstomos į: 1) galias taikiai sprendžiant tarptautinius ginčus ir 2) galias imtis veiksmų taikai, taikos pažeidimo ar agresijos atveju.⁷⁵ Konkretūs veiksmai, kuriuos Saugumo Taryba įgyvendina, yra jos specialiųjų įgaliojimų realizavimas.

Specialieji įgaliojimai išvardinti Jungtinių Tautų Chartijos VI („Taikus ginčų sprendimas“), VII („Veiksmai, kai kyla grėsmė taikai, ji pažeidžiama ar įvykdomi agresijos aktai“), VIII („Regioniniai susitarimai“) ir XII („Tarptautinė globos sistema“) skyriuose.

Pastaraisiais metais Saugumo Taryba plėtė savo galias, pvz., įsteigdama tarptautinius tribunolus, skirtus pritaikyti baudžiamąją atsakomybę kaltiems individams.⁷⁶ Tarptautinis baudžiamasis tribunolas buvusiai Jugoslavijai *Tadić* byloje patvirtino Saugumo Tarybos kompetenciją sukurti tokio pobūdžio tribunolą.⁷⁷ Autorius pritarė tokiam tribunolo sprendimui, jeigu tribunolų įsteigimą laikytume kaip priemone išsaugoti ar atkurti taiką. Manytina, kad kitu atveju Saugumo Taryba nepagrįstai priskirtų sau įgaliojimus įgyvendinti teisminę valdžią, kurie priklauso Tarptautiniam Teisingumo Teismui – pagrindinei Jungtinių Tautų teisminei institucijai.

Taip pat Saugumo Taryba gali taikyti įvairaus pobūdžio sankcijas, kurios neretai išreiškia tarptautinės bendruomenės nepritarimą tam tikriems valstybių veiksams. Šios institucijos sankcijos yra akivaizdi Saugumo Tarybos ketinimų demonstracija.⁷⁸ Kadangi valstybės naudoja jėgą įgyvendindamos savo interesus, atoveiksmais neretai yra neišvengiamas. Tokio pobūdžio sankcijos neturi aiškaus politinio tikslo, tačiau tinka tokiais atvejais, kai diplomatinio pobūdžio priemonės nėra veiksmingos, o karinis atsakymas yra neįmanomas ar netinkamas. Nepaisant to, kad Saugumo Tarybos sankcijos neretai sulaukia kritikos, teigiant, kad jos yra pernelyg efektyvios arba priešingai – nepakankamai efektyvios, savo tikslą jos daugiau ar mažiau pasiekia. Autorius nepritarė teiginiui, kad „Jungtinių Tautų sankcijos yra masinio naikinimo ginklas“.⁷⁹

⁷⁵ Žalimas D., Žaltauskaitė – Žalimienė S., Petrauskas Z. ir kt. Tarptautinės organizacijos. P. 290,

⁷⁶ Simon Chesterman and Chia Lehnardt. The Security Council as a world judge? The powers and limits of the UN Security Council in relation to judicial functions. // http://www.iilj.org/research/documents/panel_3_report.pdf ; prisijungimo laikas: 2012-09-16.

⁷⁷ Prosecutor v. Duško Tadić. Opinion and Judgment of 7 May 1997. //

<http://www.icty.org/x/cases/tadic/tjug/en/tad-ts70507JT2-e.pdf>; prisijungimo laikas: 2012-09-16.

⁷⁸ Wallensteen P. Understanding conflict resolution. War, Peace and the Global System. Second edition. – London: SAGE Publications Ltd., 2007. P. 242.

⁷⁹ Cituojama pagal leidinį Farrall Matam Jeremy. United Nations Sanctions and the Rule of Law. Cambridge studies in international and comparative law. – Cambridge: Cambridge university press, 2007. P. 5.

Saugumo Taryba, būdama viena iš pagrindinių Jungtinių Tautų institucijų, turi plačias galias. Tačiau jas įgyvendinant atsižvelgiama į tam tikras nuostatas, tokias, kaip pvz., veikimas Jungtinių tautų Chartijos ribose ar *jus cogens* normų reikalavimų laikymasis. Mažai tikėtina, kad Saugumo Taryba imtųsi veiksmų pati ar ragintų veikti valstybes tokiu būdu, jog būtų nesilaikoma *jus cogens* normų, draudžiančių vergiją, rasinę diskriminaciją, kankinimus ar nusikaltimus prieš žmoniją. Kadangi Jungtinių Tautų Chartijoje institucijos nėra skirstomos į įstatymų leidžiamąją, vykdomąją ar teisminę, kiekviena iš jų veikia savo kompetencijos ribose.

Tiek bendrasis įgaliojimas – tarptautinės taikos ir saugumo palaikymas, tiek ir specialieji įgaliojimai suteikia Saugumo Tarybai plačią diskrecijos laisvę pasirenkant veiksmus, kai kyla grėsmė tarptautinei taikai ir saugumui. Tokiu būdu įmanoma efektyviai reaguoti į konfliktus ir jiems išspręsti pasirinkti tinkamiausią priemonę, kuri būtų veiksmingiausia.

Paminėtina, kad doktrinoje nurodoma, jog tarptautinės taikos išsaugojimas ar atkūrimas nebūtinai yra tarptautinės teisės išsaugojimo sinonimas.⁸⁰ Nors situacija, kelianti grėsmę taikai dažnai bus neteisėtas veiksmas, tačiau taikos išsaugojimo priemonės nėra baudžiamosios. Tarptautinių santykių sudėtingumas ir politinis aspektas lemia, jog dažnai yra sudėtinga (ar nepalanku)⁸¹ nustatyti kurios valstybės ar vienetai yra atsakingi už grėsmės taikai sukėlimą.

Jungtinių Tautų Chartijoje Saugumo Taryba yra centrinė figūra, kuriai suteikta pagrindinė atsakomybė užtikrinant taiką. Ši institucija turi teisę vertinti tarptautinius ir nacionalinius įvykius ir nustatyti jų keliamą grėsmę taikai. Taip pat, remiantis Jungtinių Tautų Chartijos 25 str., tai yra vienintelė institucija, kurios sprendimams turi paklusti visos Jungtinių Tautų narės.

3.1. Taikus ginčų sprendimas pagal Jungtinių Tautų Chartijos VI skyrių

Jungtinės Tautos yra subjektas, kuris įgyvendina diplomatiją ir strategiškai svarbias derybas.⁸² Viena iš pagrindinių šios organizacijos institucijų - Saugumo Taryba - yra atsakinga už taikus ginčo sprendimo priemonių panaudojimą pagal Chartijos VI skyrių. Šios priemonės turėtų būti taikomos kaip pirminis veiksnys, įgalinantis išspręsti iškilusius klausimus, tačiau problema atsiranda tuomet, kai konfliktuojančios valstybės nėra linkusios bendradarbiauti.

⁸⁰ Wet Erika de. The Chapter VII Powers of the United Nations Security Council. – Oxford and Portland Oregon: Hart Publishing, 2004. P. 184.

⁸¹ Autoriaus pastaba.

⁸² Scott J. Power. Key Concepts. – Oxford: Polity Press, 2001. P. 81.

Iki XX a. paskutinio dešimtmečio VI skyriaus nuostatos buvo naudojamos retai. Turimas omenyje ginčo tyrimas Saugumo Taryboje (34 str.), kreipimasis į Saugumo Tarybą atkreipiant jos dėmesį į ginčą arba situaciją, kuri gali sukelti pavojų tarptautinei taikai bei saugumui (35 str.), ginčo perdavimas spręsti Saugumo Tarybai (37 str.) ir jos rekomendacijos dėl ginčo sprendimo jos pačios, trečiųjų valstybių arba pačių ginčo šalių iniciatyva (36, 37 ir 38 str.).⁸³

Saugumo Tarybos ir Generalinės Asamblėjos funkcijos ginčų reguliavimo srityje – tai „gerųjų paslaugų“, tarpininkavimo, tyrimo ir sutaikinimo mišinys. Tačiau šios institucijos nėra ir niekada nebuvo laikomos teisminėmis institucijomis, nors jos atsižvelgia į su teise susijusius ir į politinius veiksnius, ir politiniai motyvai jų svarstymuose dažnai nustelbia teisinius argumentus.⁸⁴

Kaip instituciją, sprendžiančią išimtinai teisinius klausimus, galima paminėti Tarptautinį Teisingumo Teismą, kuriame analizuojamos bylos ir priimami jų šalims privalomi sprendimai. Susiklosčius tokiai situacijai, kai kuri nors bylos šalis nevykdo Teismo sprendimu jai nustatyto įsipareigojimo, kita šalis gali kreiptis į Saugumo Tarybą, kuri prireikus gali pateikti rekomendacijas arba imtis sprendimui vykdyti reikalingų priemonių. Tokio kreipimosi gali prireikti, kadangi Teismo pateikiamos išvados yra patariamojo pobūdžio.⁸⁵ Todėl Teismo sprendimo įgyvendinimas priklauso nuo šalių geros valios. Jeigu jos nesutinka veikti pagal pateiktą išvadą, tuomet Saugumo Taryba gali imtis atitinkamų priemonių.

Pagrindinė Saugumo Tarybos atsakomybė palaikant tarptautinę taiką ir saugumą pasireiškia taip pat ir tuo, kad ši atsakomybė yra iš esmės išimtinė, nes Saugumo Taryba, išskyrus išimtis, nurodytas Chartijos 12 straipsnyje, yra vienintelė Jungtinių Tautų institucija, kuriai pavesta palaikyti taiką ir saugumą pasaulyje.⁸⁶

Kilęs tarptautinis konfliktas, pirmiausia, turėtų būti sprendžiamas taikiomis ginčų sprendimo priemonėmis. Pvz., derybomis, tyrimu, tarpininkavimu, sutaikinimu, arbitražu ir t.t. Kiekviena iš šių priemonių turi savo privalumų ir trūkumų. Konkrečiu atveju reikia rinktis tokį taikų ginčų sprendimo būdą, kuris įgalintų šalis surasti kompromisą ir konfliktas neliktų aklavietėje. Paminėtina, kad Jungtinių Tautų Chartijos 33 str. 1 dalyje yra nurodytas nebaigtinis taikių ginčo išsprendimo priemonių sąrašas.

Ginčo šalys gali pasinaudoti Jungtinėmis Tautomis kaip derybų forumu. Be to, Jungtinių Tautų Generalinis Sekretorius pats arba per savo paskirtus specialius atstovus visada pasirengęs suteikti savo paslaugas ir tarpininkauti sprendžiant ginčą.

⁸³ Vadapalas Vilenas. Tarptautinė teisė. P. 448 – 449.

⁸⁴ Akenhurst Michael, Malanczuk Peter. Šiuolaikinis tarptautinės teisės įvadas. P. 457.

⁸⁵ International Court of Justice. // <http://www.icj-cij.org/court/index.php?p1=>; prisijungimo laikas: 2012-09-14.

⁸⁶ Akenhurst Michael, Malanczuk Peter. Šiuolaikinis tarptautinės teisės įvadas. P. 453.

Sėkminga priemone gali būti ir tokia atrodanti gana neutrali kaip Saugumo Tarybos pranešėjo paskyrimas. Pranešėjas, susitikęs su konflikto šalimis ir nustatydamas ginčo esmę bei susidariusios padėties faktus, vėliau pateikia Saugumo Tarybai savo pranešimą.⁸⁷ Paminėtina, kad pranešėjas gali pasiekti teigiamų rezultatų tik tuomet, jeigu ginčo šalys sutinka bendradarbiauti. Ginčas objektyviai įvertinamas ir ginčo esmė nustatoma, kai pranešėjas atsiduria įvykių centre. Taigi Saugumo Taryba gali imtis bet kokių jos nuožiūra pasirinktų taikių priemonių.

Ginčo šalims tenka pirminė atsakomybė spręsti ginčą taikiomis priemonėmis. Joms draudžiama naudoti ginkluotą jėgą (Jungtinių Tautų Chartijos 2 str. 4 d.). Vietoj to jos turi rasti taikų problemos išsprendimo būdą, nekeliantį grėsmės tarptautinei taikai bei saugumui ir teisingumui.⁸⁸ Bet kokiu atveju, norint ginčą išspręsti taikiai, t.y. įgyvendinti Jungtinių Tautų Chartijos VI skyriaus nuostatas, ginčo šalių bendradarbiavimas yra būtinas.

Jungtinių Tautų Chartijos 33 str. 2 d. nurodoma: „Saugumo Taryba, kai, jos nuomone, tai yra būtina, reikalauja, kad šalys ginčą spręstų šiomis priemonėmis“. Taigi Saugumo Taryba turi teisę pareikšti, kad konfliktuojančios šalys turi ieškoti taikių problemos sprendimo būdų. Mūsų nuomone, tokia Jungtinių Tautų Chartijos nuostata nėra vien deklaratyvaus pobūdžio. Nors nėra nurodoma, kad ginčo šalys būtinai turi paklusti tokiam reikalavimui, tačiau reikia atsižvelgti į keletą svarbių aspektų.

Pirmiausia, Jungtinės Tautos yra organizacija, kuri vienija daugumą pasaulio valstybių. Jos autoritetas akivaizdus. Antra, Saugumo Taryba yra šios organizacijos viena iš svarbiausių institucijų. Ji, užtikrindama tarptautinę taiką ir saugumą, veikia visų Jungtinių Tautų valstybių vardu. Todėl ignoruoti jos reikalavimą ginčą spręsti taikiomis priemonėmis, būtų neprotinga ir nenaudinga, kadangi nepavykus išspręsti konflikto, yra pasitelkiamos įvairios sankcijos.

Paminėtina ir tai, kad konfliktas nebūtinai turi būti išimtinai tarptautinio pobūdžio. Jungtinių Tautų Chartijos 34 str. nurodoma: „Saugumo Taryba gali tirti bet kurį ginčą ar bet kurią situaciją, galinčią sukelti tarptautinę nesantaiką ar nesutarimus, kad nustatytų, ar užtrukęs toks ginčas arba tokia situacija negresia tarptautinei taikai bei saugumui“. Mūsų nuomone, šis straipsnis galėtų sukelti tam tikrų diskusijų, paremtų valstybių suvereniteto pagrindu. Kai kurios valstybės yra linkusios visus įvykius, vykstančius jų šalyje, laikyti nacionaliniu reikalu, neliečiančiu tarptautinės bendruomenės. Jos nesutinka su jokiais suvereniteto apribojimais.

Tarptautiniuose santykiuose valstybės subjektiškumas neatskiriamas nuo valstybės suvereniteto - pagrindinės jos savybės.

⁸⁷ Ibid. P. 447.

⁸⁸ Baehr. Peter. R. Gordenker Leon. The United Nations: reality and ideal. P.61.

Suverenitetas gali būti apibrėžtas kaip „išimtinė galia, kurią riboja tik tarptautinė teisė ir kurią turi kiekviena valstybė kaip tarptautinės teisės subjektas, nepaklūstantis jokio kito šios teisės subjekto valdžiai“. Valstybės suvereniteto teisinė garantija yra nesikišimo į valstybės vidaus reikalus principas. Jį įtvirtina Jungtinių Tautų Chartijos 2 str. 7 punktas („Jokia šios Chartijos nuostata nesuteikia Jungtinėms Tautoms teisės kištis į reikalus, kurie iš esmės priklauso kiekvienos valstybės vidaus jurisdikcijai ir neįpareigoja narių tokius reikalus spręsti pagal šią Chartiją; ...“).⁸⁹ Mūsų nuomone, nereikėtų manyti, kad tarp Chartijos 34 str. ir 2 str. 7 punkto yra kolizija.

Iš tiesų, Jungtinės Tautos negali kištis į valstybių vidaus reikalus, kadangi tokiu būdu būtų pažeidžiama esminė valstybės savybė – jos suverenitetas. Tačiau atkreiptinas dėmesys į tai, jog Chartijos 34 str. minimas ginčas, kuris užtrukęs galėtų grėsti tarptautinei taikai bei saugumui. Manytina, kad tokio pobūdžio ginčai „peržengia“ valstybės vidaus jurisdikcijos ribas, todėl ir Saugumo Tarybos tyrimas tokiu atveju nebūtų valstybės suvereniteto pažeidimas. Be to, Saugumo Taryba, nusprendusi, kad užsitęsusi situacija gali grėsti tarptautinei taikai bei saugumui, tik inicijuotų tyrimą. Abejotina, kad tokius veiksmus būtų galima laikyti kišimusi, kadangi tai neprilygsta tokioms situacijoms, kaip pvz., intervencija į kitą valstybę ar karinių sankcijų taikymas. Saugumo Tarybos rekomendacijos, priimtos remiantis VI skyriaus („Taikus ginčų sprendimas“) normomis, paprastai nesukuria teisinių pareigų, nors dažnai politiškai yra labai svarbios. Taryba turi teisę priimti privalomus sprendimus tik pagal VII skyriaus nuostatas. Pagal VI skyrių priimamos rekomendacijos nėra procedūrinio pobūdžio, todėl joms galioja veto teisė.⁹⁰ Tai taip pat rodo, kad Saugumo Tarybos teisė tirti ginčą nėra absoliuti. Saugumo Tarybos narės, manančios, kad ginčas netaps keliančiu grėsme tarptautinei taikai ir saugumui, gali pasinaudoti veto teise ir tokiu atveju bus užkertama bet kokia galimybė kištis į valstybės vidaus reikalus. Žinoma, veto teisė bus galima tik tokiu atveju, jeigu ja naudosis viena iš nuolatinųjų Saugumo Tarybos narių.

Kyla klausimas, ar Saugumo Taryba turi teisę, taikiai sprendžiant ginčą pagal Chartijos VI skyrių, nesiimdama prievartinių priemonių pagal Chartijos VII skyrių siųsti į valstybės teritoriją Jungtinių Tautų personalą be tos valstybės sutikimo. Atsakymas būtų teigiamas, jei valstybės administracija nebeegzistuos dėl įsivyravusios suirutės.⁹¹ Tokiu atveju Jungtinių Tautų personalas tokioje valstybėje, kol būtų sukurtos vietinės institucijos, palaikytų tvarką ir užtikrintų būsimos legitimios valdžios rinkimų saugumą.

Literatūroje yra įvairių nuomonių dėl to, ar Saugumo Tarybos sprendimai, priimti pagal VI skyrių, gali būti privalomi. Vis dėl to, reikėtų pasakyti, jog pagal Jungtinių Tautų Chartijos VI

⁸⁹ Vadapalas Vilenas. Tarptautinė teisė. P. 189 – 193.

⁹⁰ Akenhurst Michael, Malanczuk Peter. Šiuolaikinis tarptautinės teisės įvadas. P. 456.

⁹¹ Vadapalas Vilenas. Tarptautinė teisė. P. 455.

skyrių pirmiausia siekiama ginčą išspręsti taikiai. Konfliktuojantys subjektai turėtų būti suinteresuoti laikytis pagal minėtą skyrių priimtų sprendimų, nes priešingu atveju Saugumo Taryba įgyvendins kitus savo įgaliojimus, kurie leidžia taikyti ir karines priemones.

3.2. Veiksmai ir sankcijos pagal Jungtinių Tautų Chartijos VII skyrių

Jungtinių Tautų Saugumo Taryba pagal Chartijos VII skyrių veikia esant trimis situacijoms, t.y. kai: a) nustatoma grėsmė taikai; b) taika yra pažeidžiama; c) yra agresijos akto pavojus.

Agresija yra valstybės ginkluotos jėgos panaudojimas prieš kitos valstybės suverenitetą, teritorinį vientisumą ar politinę nepriklausomybę arba bet koku kitu būdu, nesuderinamu su Jungtinių Tautų Chartija, kaip nustatoma šiame Apibrėžime.⁹²

Sąvoka „grėsmė taikai“ dabar apima tokius atvejus, kaip pvz., humanitarinės krizės; demokratiškai išrinktų lyderių „nuvertimas“ ir t.t.⁹³ Nustatydamą, ar egzistuoja šios trys situacijos, Saugumo Taryba naudojami pakankamai plačia diskrecija. Tai įrodo faktas, jog Saugumo Tarybai paliekama teisė įvertinti ir pasirinkti tinkamas priemones, siekiant užkirsti kelią grėsmėms, nurodytoms Chartijos 39 straipsnyje.

Prievartos priemonės *stricto sensu* (t.y. veiksmai, kaip atsakas į grėsmę taikai, taikos pažeidimą arba agresijos aktą) gali pasireikšti dviem formomis: 41 straipsnyje numatytos nekarinio, o 42 straipsnyje – karinio pobūdžio prievartos priemonės.⁹⁴

Nekarinio pobūdžio priemonės – tai ekonominės, socialinės ir kitokio pobūdžio sankcijos. Šios sankcijos turi poveikį ne tik tai valstybei, kuriai yra pritaikomos, tačiau ir kitoms šalims.

Pavyzdžiui, visiškas arba dalinis ekonominių santykių uždraudimas, toks kaip naftos embargas, paveikia daugumą šių žaliavų importuojančių valstybių. Todėl ekonominių sankcijų problema yra tai, jog jas įvedant, neišvengiama šalutinio neigiamo poveikio ne tik kaimyninėms, bet ir kitoms valstybėms. Kaip praktinį sankcijų įgyvendinimo pavyzdį galima paminėti Saugumo Tarybos priimtą rezoliuciją Nr. 1929 (2010), kuria Iranui, remiantis Chartijos VII

⁹² Jungtinių Tautų Generalinės Asamblėjos 1974 m. gruodžio 14 d. rezoliucija 3314 (XXIX) dėl agresijos apibrėžimo.

⁹³ Sir Michael Wood. The UN Security Council and International law. Second lecture: The Security Council's powers and their Limits.

⁹⁴ Akenhurst Michael, Malanczuk Peter. Šiuolaikinis tarptautinės teisės įvadas. P. 459.

skyriumi, ketvirtą kartą buvo pritaikytos sankcijos dėl tarptautinių branduolinių įsipareigojimų nesilaikymo.⁹⁵

Diplomatinių santykių nutraukimas, kaip priemonė, reaguoti į veiksmus, keliančius grėsmę taikai, mūsų nuomone, laikytina kraštutine sankcija. Priėmus sprendimą visiškai nutraukti diplomatinius santykius, tarp dviejų valstybių neišvengiamai sukuriama įtampa, o bendravimas bei bendradarbiavimas tampa sudėtingas arba net visiškai negalimas.

Sankcijos, nurodytos Chartijos VII skyriuje, neprivalo būti įgyvendinamos atitinkama tvarka, pvz., kaip jos yra išvardintos 40 – 42 straipsniuose. Saugumo Taryba turi plačią diskreciją tiek pasirinkdama, kurią sankciją taikyti, tiek nusprenddama įgyvendinti kelias priemones kartu ar kitokiu būdu imdamasi veiksmų, užkirsti kelią grėsmei tarptautinei taikai ir saugumui. Svarbu, kad būtų išlaikomas proporcingumo principas tarp naudojamų priemonių ir siekiamų tikslų.

Chartijos 42 straipsnis turi būti nagrinėjamas susietai su 43 straipsniu, kuris numato: „Visos Jungtinių Tautų narės, prisidėdamos prie tarptautinės taikos ir saugumo palaikymo, Saugumo Tarybos reikalavimu ir remdamosi specialiu susitarimu ar susitarimais, įsipareigoja suteikti ginkluotąsias pajėgas, pagalbą bei atitinkamas aptarnavimo priemones, įskaitant tranzito teisę, kurios būtinos tarptautinei taikai bei saugumui palaikyti“. Minėto Chartijos straipsnio paskirtis – palengvinti Saugumo Tarybos veiksmus.

Jungtinių Tautų Chartijos 40 str. numatyta galimybė taikyti laikinąsias priemones siekiant išvengti situacijos pablogėjimo. Knygoje „Šiuolaikinis tarptautinės teisės įvadas“ teigiama, jog „40 straipsnyje paminėtą žodį „pareikalauti“ reikėtų paaiškinti. Jis Saugumo Tarybos rezoliucijose dažnai vartojamas kaip žodžio *rekomenduoti* sinonimas, tačiau atrodo, jog valstybės narės sutaria dėl to, kad šis žodis 40 straipsnyje reiškia įsakymą“⁹⁶

Autorius nori pabrėžti, kad tai yra subjektyvios knygoje išdėstytos mokslininko mintys. Mūsų nuomone, tai, ar žodžiui „pareikalauti“ galima suteikti kitą reikšmę, turi būti vertinama atsižvelgiant į konkrečią situaciją. Ir tik esant tam tikroms aplinkybėms būtų galima teigti, kad reikalavimas laikytis laikinųjų priemonių būtų suvokiamas kaip rekomendacija, o ne imperatyvus nurodymas.

Saugumo Taryba turi plačią diskrecijos laisvę spręsti, kada taikyti kolektyvines priemones pagal Chartijos VII skyrių, kad išsaugotų taiką ir saugumą. Kitaip tariant, grėsmė taikai 39 straipsnio prasme egzistuoja visais atvejais, kuriuos Saugumo Taryba įvardija kaip grėsmę taikai; tai yra jos politinis sprendimas ir paprastai jį sunku vertinti teisiškai.⁹⁷

⁹⁵ Resolution 1929 (2009) Adopted by the Security Council at its 6335th meeting, on 9 June 2010. //

http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1929%282010%29; prisijungimo laikas: 2012-11-20.

⁹⁶ Ibid. P. 458.

⁹⁷ Ibid. P. 500.

Manytina, jog šis politinis sprendimas tampa teisiniu tokiu atveju, kai Saugumo Taryba priima įpareigojančias rezoliucijas. Paminėtina, kad kai kurie konfliktai buvo baigti būtent dėl Saugumo Taryboje priimto sprendimo. Pvz., Irano – Irako karo nutraukimas. Konflikto šalys laikėsi Tarybos priimtos rezoliucijos.⁹⁸

Būtent pagal Chartijos VII skyrių Saugumo Taryba realizuoja savo įgaliojimus priimti privalomus sprendimus, tačiau šiuos sprendimus įgyvendinant praktiškai susiduriama su tam tikromis problemomis.

3.3. Saugumo Tarybos rezoliucijos ir jų reikšmė

Saugumo Tarybos rezoliucija yra formali Jungtinių Tautų institucijų nuomonės ar valios išraiška. Dauguma rezoliucijų susideda iš preambulės ir pagrindinės dalies. Preambulėje nurodomi pagrindai ir susidariusi situacija, dėl kurios buvo nuspręsta imtis atitinkamų veiksmų. Rezoliucijos pagrindinėje dalyje pažymima institucijos nuomonė ar veiksmai, kurių ketinama imtis.⁹⁹

Jungtinių Tautų Chartijos tekste terminas „rezoliucija“ nėra minimas. Vietoj šio termino vartojamos sąvokos „sprendimas“ (Chartijos 27 str. 2 d.), „rekomendacija“ (36 str. 3 d.). Naudojamas bendro pobūdžio apibūdinimas, jog Saugumo Taryba gali imtis tam tikrų veiksmų ir priemonių.

Veiksmus, kai kyla grėsmė taikai, ji pažeidžiama ar įvykdomi agresijos aktai, galima suskirstyti pagal jų pobūdį į: ekonomines, socialines, karines ir kitokio pobūdžio sankcijas. Šios sankcijos yra priemonės, kurių reikia imtis siekiant palaikyti arba atkurti tarptautinę taiką bei saugumą. Chartijos 40 str. minimų laikinųjų priemonių paskirtis – situacijos pablogėjimo išvengimas.

Saugumo Tarybos rezoliucijos yra viena iš priemonių išsaugoti tarptautinę taiką. Pvz., jose ši institucija gali nurodyti savo poziciją, jog smerkia smurto veiksmus.¹⁰⁰ Taip pat Saugumo Taryba gali siūlyti šalims gana detalias ginčo sureguliuavimo gaires. Jos rezoliucija Nr. 435 (1978) dėl Namibijos pateikė gana išsamias instrukcijas derybininkų kontaktinei grupei, kuri tarpininkavo sprendžiant Pietų Afrikos Respublikos pasitraukimo iš Namibijos klausimą.

⁹⁸ Wallenstein P. Understanding conflict resolution. War, Peace and the Global System. Second edition. P.220.

⁹⁹ Security Council Resolutions. // <http://www.un.org/en/sc/documents/resolutions/index.shtml>; prisijungimo laikas: 2012-10-19.

¹⁰⁰ Spiegel S. L., Taw J. M., Wehling F. L. ir kt. World Politics in a New Era. Third Edition. – Belmont: Wadsworth, a division of Thomson Learning, Inc. Thomson Learning, 2004. P. 561.

Saugumo Tarybos rezoliucijos taip pat daug prisidėjo sudarant susitarimus dėl vidaus bei tarptautinių konfliktų Centrinėje Amerikoje, Pietryčių Azijoje sprendimo.¹⁰¹

Saugumo Tarybai tenka pagrindinė atsakomybė taikos misijų sėkmės ar nesėkmės atveju. Tai lemia ta aplinkybė, jog prieš tai, kol Jungtinės Tautos gali įsikišti į vykstantį konfliktą, Saugumo Taryba turi suteikti mandatą, nurodantį taikos misijos tikslus ir priemones, kurių reikia imtis.¹⁰² Apibrėžiant mandato ribas, būtina išlaikyti balansą tarp taikos misija siekiamų tikslų ir veiksmų, kurių galima imtis, apimties. Taikos misija neišvengiamai bus įvykdomi pokyčiai, tačiau tuo pačiu taikdariai turi išlikti nešališki ir veikti suteikto mandato ribose. Nepaisant to, kad tam tikrais atvejais Saugumo Tarybos rezoliucijos įpareigoja imtis atitinkamų veiksmų, tačiau pagrindinė problema yra susijusi būtent su šių rezoliucijų veiksmingumu bei jų realiu įgyvendinimu.

Saugumo Tarybos veikloje ir apskritai Jungtinių Tautų praktikoje, vykdant taikos palaikymo misijas, galima rasti nemažai pavyzdžių, kai taikos palaikymas buvo sėkmingas iš dalies ar apskritai nesėkmingas (Ruanda, Kambodža). Neretai Saugumo Taryba apskritai nesugebėdavo susitarti ir vieningai priimti rezoliucijos. Tokiu būdu, greitai ir efektyviai nereaguojant į situacijas, būdavo neišvengiama materialinių nuostolių ir žmonių aukų.

Paminėtina, kad rezoliucijomis nurodyto mandato įgyvendinimo efektyvumas priklauso ne vien nuo tarptautinio solidarumo, bet ir nuo lokalaus, t.y. vietinio, bendradarbiavimo. Imperialistinių ambicijų susidūrimas su demokratijos įgyvendinimu lemia Saugumo Tarybos priimamų rezoliucijų veiksmingumo ribotumą. Tarptautinė bendruomenė nekvestionuoja demokratijos svarbos, tačiau nuomonės išsiskiria, koku būdu šią vertybę reikia pasiekti ir įtvirtinti.

Taigi, būtent Saugumo Tarybos rezoliucija yra suteikiamas teisinis pagrindas taikos misijos įvedimui į konflikto zoną. Nors pagal Chartijos VII skyrių priimamos rezoliucijos ir yra teisiškai įpareigojančios, tačiau pirmiausia, tarpusavyje susitarti ir priimti vieningą sprendimą turi Saugumo Tarybos nuolatinės narės. Vieningumo Taryboje nebuvimas lemia ir tai, kad tam tikros taikos misijos nebūna tokios efektyvios, kaip tikimasi suteikiant mandatą Jungtinių Tautų taikdarius.

¹⁰¹ Ibid. P. 451.

¹⁰² Berdal Mats and Economides Spyros (editors). *United Nations Interventionism, 1991 – 2004.* – Cambridge: Cambridge University Press, 2007. P. 17.

3.4. Taikos palaikymo misijos

Pirmiausia, pradėdant kalbėti apie Jungtinių Tautų taikos palaikymo misijas, reikia suvokti tam tikrus skirtumus ir išsiaiškinti tokių misijų vietą Jungtinių Tautų sistemoje. Taikos stiprinimas (angl. *peacebuilding*) vyksta prieš prasidedant konfliktui arba jam jau pasibaigus. Taikos palaikymo (angl. *peacekeeping*) paskirtis – kovos veiksmų atsinaujinimo sustabdymas. Taikos kūrimu (angl. *peacemaking*) stabdomas jau vykstantis konfliktas. Priešiškos šalys skatinamos priimti taikos susitarimą.¹⁰³

Taikos palaikymo operacijos yra labiausiai žinoma ir naudojama konfliktų tarp valstybių ir valstybių viduje prevencijos forma. Taikos palaikymo operacijos išplėtotos Jungtinių Tautų Organizacijos praktikoje.¹⁰⁴

Taikos palaikymo misijos yra laikina priemonė, kurios tikslas yra padėti šalims surasti ilgalaikę taiką, paremtą susitarimu tarp pačių šalių. Taigi Jungtinių Tautų taikos palaikymo pajėgos gali veikti tik esant bendram šalių sutarimui ir bendradarbiavimui.

Apskritai, taikos palaikymas gali būti atskirtas į dvi kategorijas: stebėtojų misijos ir realios taikos palaikymo pajėgos.¹⁰⁵ Taikos palaikymo misijų atskyrimas remiasi tuo, jog patys konfliktai, kuriems užbaigti taikos misijos yra įgyvendinamos, būna įvairaus pobūdžio. T.y. laikui bėgant konfliktai keičiasi: transformuojasi iš lokalių į tarptautinius ir atvirkščiai. Vidiniai konfliktai tampa labiau kompleksiniai ir pavojingi dėl modernių technologijų ir nebrangių, didelės naikinamosios galios ginklų, kurie patenka į vaikų kareivių rankas.¹⁰⁶ Tokia priešingų interesų susidūrimo kaita daro įtaką ir pasirenkamų intervencijų strategijoms. Tinkamai parinkta strategija padeda išspręsti konflikto metu kilusias kooperacijos ir koordinacijos problemas. Konfliktuojančių pusių sutaikymas yra tinkamai parinktos intervencijos strategijos ženklas.

Karinės taikos palaikymo bei atkūrimo operacijos yra inicijuojamos vadovaujantis Jungtinių Tautų Chartijos VII skyriumi. Tokių operacijų vykdymo priežastis dažnai yra pasiekti humanitarinių tikslų. Taikos palaikymo misijos šiuo atveju įgyvendinamos, kai valstybėse žlunga tvarka ir todėl civilinius karus galima laikyti tarptautiniais konfliktais.

Problema yra tai, kad tokių karinių operacijų metu Jungtinėms Tautoms yra itin sunku išlaikyti neutralią poziciją ir jos dažnai tampa kariaujančiųjų taikiniu. Pavyzdžiui, galima

¹⁰³ Allan P., Keller A. (editors). *What is a Just peace?* – Oxford: Oxford University Press, 2006. P.164.

¹⁰⁴ Žalimas D., Žaltauskaitė – Žalimienė S., Petrauskas Z. ir kt. *Tarptautinės organizacijos*. P. 291.

¹⁰⁵ Maogoto N. Jackson. *From Congo to East Timor in 40 years: The UN Finally Crossing the Rubicon between Peace-Keeping and Peace-Making?*. University of Newcastle. Bepress Legal Series. Year 2006. Paper 1401.

¹⁰⁶ Azimi Nassrine and Chang Li Lin. *United Nations as Peacekeeper and Nation-Builder. Continuity and Change – What Lies Ahead?* Report of the 2005 Hiroshima Conference. The Netherlands: Martinus Nijhoff Publishers, 2006. P. 34.

paminėti intervencijas Somalyje 1990 m. ir buvusioje Jugoslavijoje.¹⁰⁷ Taip pat Jungtinių Tautų veiksmus Irake, situaciją Bosnijoje ir t.t. Neutralumas turėtų būti laikomas nesikišimo sinonimu, o nešališkumas – teisingu objektyvių taisyklių įgyvendinimu. Geri pareigūnai veikia nešališkai, tačiau ne neutraliai tuomet, kai jie turi užkirsti kelią vieno individo agresijai prieš kitą.¹⁰⁸ Neutralumas nėra lygus pasyvumui.

Tuo tarpu nekarinės taikos palaikymo operacijos, kaip teigia M. Akenhurst ir P. Malanczuk knygoje „Šiuolaikinis tarptautinės teisės įvadas“, tradiciškai aiškiai skiriamos nuo „prievertos veiksmų“, kurių Jungtinių Tautų Saugumo Taryba leidžia imtis pagal VII skyrių, nes tokios operacijos visada bus grindžiamos konfliktuojančių pusių sutaukinimu dislokuoti taikos palaikymo būrius bei karinius stebėtojus, veikiančius pagal Jungtinių Tautų Organizaciją (Vilnius, 2000, P. 488). Vadinasi, nekarinių taikos misijų metu nėra imamasi karinių priemonių ar taikomos ekonominio, socialinio ir kitokio pobūdžio sankcijos. Jungtinių Tautų stebėtojai yra neutralūs ir veikia jiems suteikto mandato ribose. T.y. stebėtojų veiksmų laisvę riboja jiems suteikti įgaliojimai konkrečios taikos palaikymo misijos metu.

Turi būti skiriami taikos įgyvendintojai, kurie dalyvauja kariniuose apmokymuose ir taikos palaikytojai, kurie yra treniruoti nenaudojant smurto atsakyti į provokacijas.

Remiantis Tarptautinio Teisingumo Teismo nuomone Byloje dėl išlaidų, taikos misijų vykdymo nuostatų yra tiek Chartijos VI, tiek VII skyriuose.¹⁰⁹

Taikos palaikymo misijų, vykdomų pagal Jungtinių Tautų Chartijos VI skyrių paskirtis – padėti konflikto šalims išlaikyti paliaubas ir neleisti konfliktuojančioms šalims tęsti kovos veiksmų. Mūsų nuomone, pirmiausia, apskritai turi būti pagrindas minėtas paliaubas paskelbti. Susitarimas ar taikos sutartis gali būti pasiekta tik tokiu atveju, jeigu sutartimi bus įgyjama daugiau naudos negu tęsiant karinius veiksmus. Neretai politinių partijų vadovai ar ginkluotų grupių lyderiai nėra linkę ieškoti kompromiso, kadangi taikos įgyvendinimas yra nesuderinamas su jų politinėmis ambicijomis ar asmeniniais interesais. Saugumo Taryba rezoliucijoje Nr. 1894 (2009) yra nurodžiusi, jog pirminė atsakomybė gerbti ir užtikrinti žmogaus teises, tenka valstybėms, kurių piliečiai minėti asmenys yra.¹¹⁰ Tuomet taikos misijos tiesiog yra būdas nutraukti smurtą.

Skirtumas tarp taikos palaikymo misijų vis labiau nyksta atsiradus naujų tipų operacijoms (dažnai įvardijamoms kaip „antrosios kartos taikos palaikymo operacijos“ arba

¹⁰⁷ Baylis John, Smith Steve and Owens Patricia. The globalization of world politics. An introduction to international relations. Fifth edition. P. 317.

¹⁰⁸ Weiss Thomas G. Daws Sam. The Oxford Handbook on the United Nations. P. 325.

¹⁰⁹ Certain Expenses Case of the United Nations (Article 17, paragraph 2, of the Charter). // <http://www.icj-cij.org/docket/files/49/5259.pdf>; prisijungimo laikas: 2012-09-17.

¹¹⁰ Resolution 1894 (2009). Adopted by the Security Council at its 6216th meeting, on 11 November 2009. // http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1894%282009%29; prisijungimo laikas: 2012-11-20.

„mišrios taikos palaikymo operacijos“), kurių metu galimi tam tikri prievartos elementai.¹¹¹ Be to, taikos palaikymo misijos, vykdomos pagal Chartijos VI ar Chartijos VII skyrius, bet kuriuo atveju yra susijusios su taikos palaikymu, t.y. jų esminė paskirtis nesiskiria.

Teorijoje išreiškiama nuomonė, jog taikos palaikymas yra taikos kūrimo dalis, todėl Jungtinių Tautų Chartijos VI skyrius yra tinkamas taikos misijų vykdymo pagrindas. Taikos palaikymo misijos nėra priemonės, įgyvendinamos remiantis Jungtinių Tautų Chartijos VII skyriumi. Tokios pačios pozicijos laikėsi Tarptautinis Teisingumo Teismas Byloje dėl išlaidų (angl. *Certain Expenses case*), kurioje jis pažymėjo, kad netgi Jungtinių Tautų taikos palaikymo pajėgų veiksmai Konge, t.y. ginkluotų pajėgų panaudojimas prieš Katangos provinciją, neturėtų būti vertinami pagal Chartijos VII skyrių. Tai lėmė ta aplinkybė, jog Jungtinių Tautų taikos palaikymo pajėgos buvo pakviestos Kongo vyriausybės ir nesiėmė jokių veiksmų prieš jokią kitą valstybę, išskyrus aukščiau minėtą administracinį Kongo šalies vienetą.¹¹² Teismo konsultacinė išvada neturi privalomosios galios, tačiau nepaisant to ji yra reikšminga. Bet kokiu teisės klausimu Teismo konsultacinės išvados gali paprašyti Saugumo Taryba. Ši institucija, išanalizavusi Teismo išvadą, gali nuspręsti imtis atitinkamų priemonių. Tokiu būdu konkrečiam konfliktui tenka tarptautinės bendruomenės dėmesys, kuris dažniausiai yra veiksminga poveikio priemonė.

Taikos palaikymas remiasi principu – būti nešališku konflikto metu ir padėti spręsti konfliktą diplomatinėmis priemonėmis. Žinomi kaip „mėlynieji šalmai“, taikos palaikytojai griežtai vykdo Jungtinių Tautų mandatą ir ginklus naudoja tik savigynai.

Pirmose misijose „mėlynieji šalmai“ daugiausia buvo profesionalūs kariškiai, pastaruoju metu – tai įvairių profesijų atstovai – policininkai, teisininkai, rinkimų ekspertai, socialiniai darbuotojai ir pan.¹¹³ Taikdarių pasiuntimas neretai lydimas rinkimų organizavimu bei stebėjimu, parama kuriant valstybės ir vietos administraciją, policiją, steigiant pabėgėlių stovyklas, skatinant pabėgėlių sugražinimą, įgyvendinant ekonominius projektus pilietinio karo nuniokotuose regionuose.¹¹⁴ Vietos valdžiai tenka pagrindinė atsakomybė suteikiant apsaugą ir paramą vaikams, tapusiems ginkluoto konflikto aukomis.¹¹⁵ Taigi taikos palaikymo misijos yra kompleksinis procesas, kurio tikslas – atkurti stabilumą regione ir jį išlaikyti.

Jungtinių Tautų taikos palaikytojai veikia tik gavę priimančiosios valstybės sutikimą. Išimtis galima tokiu atveju, jeigu valstybėje vyksta civilinis karas ir neaišku, kokia vyriausybė

¹¹¹ Baylis John, Smith Steve and Owens Patricia. *The globalization of world politics. An introduction to international relations. Fifth edition.* P. 488 – 489.

¹¹² Joyner C. Christopher (editor). *The United Nations and international law.* - Cambridge: Cambridge university press, 1998. P. 116.

¹¹³ Vareikis E. *Tarptautinis ir nacionalinis saugumas.* P. 122 – 123.

¹¹⁴ Vadapalas Vilenas. *Tarptautinė teisė.* P. 454.

¹¹⁵ Resolution 1882 (2009). Adopted by the Security Council at its 6176th meeting, on 4 August 2009. // http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1882%282009%29; prisijungimo laikas: 2012-11-20.

valstybėje yra teisėta ir turinti įgaliojimus veikti visos šalies vardu. Tokiu atveju netgi ir gavus tariamai oficialios vyriausybės sutikimą, yra rizika, kad ji tik laikinai įsitvirtino valdžioje. Nesant vyriausybės veiklos tęstinumo, negalima kalbėti apie stabilios politikos vykdymą. Svarbu paminėti ir tai, kad priimančiosios valstybės sutikimas reiškia, kad ši valstybė sutinka, jog į jos teritoriją bus įvestos Jungtinių Tautų pajėgos ir joms suteiktas mandatas. Be to, tai reiškia ir sutikimą bendradarbiauti su pajėgomis.

Taikdariai yra nešališki ir gali naudoti jėgą tik gindami mandatą arba vykdydami savigyną. Jungtinių Tautų oficialūs pareigūnai pabrėžia, kad „mėlynieji šalmai“ nekuria taikos, bet paremia jau egzistuojantį taikos procesą.

2012 m. birželį Saugumo Tarybos susitikime buvo aptariami iššūkiai, su kuriais susiduria Jungtinių Tautų „mėlynieji šalmai“, siekdami išlaikyti taiką ir apsaugoti civilius valstybėse, kuriose vidaus padėtis nestabili.¹¹⁶ Šiuolaikinės plataus profilio taikos palaikymo operacijos yra vykdomos ne vien tik išsaugoti taiką ir saugumą, bet ir palengvinti politinius procesus, apsaugoti civilius, pagelbėti nusiginklavime, buvusių kombatantų demobilizacijoje ir reintegracijoje į visuomenę, paremti rinkimų organizavimą, saugoti žmogaus teises ir dalyvauti atkuriant teisės viešpatavimą.

Vis dažniau Jungtinės Tautos ne tik dalyvauja sprendžiant tarptautinį konfliktą, bet siekia ilgalaikio stabilumo – pasiekus susitarimą, Jungtinės Tautos teikia pagalbą jį įgyvendinant.

Paminėtina, kad Jungtinių Tautų taikos palaikytojai yra didžiausia pasaulyje savanoriška armija.¹¹⁷ Gali pasirodyti paradoksalu, kad taikai užtikrinti naudojama armija, kadangi paprastai ji įgyvendina ginkluotos kovos veiksmus. Tačiau atsižvelgiant į tai, kad „mėlynieji šalmai“ vyksta į konfliktines pasaulio sritis, kuriose padėtis yra itin nestabili, jie turi veikti koordinuotai ir efektyviai. Pavieniai asmenys nepajėgtų to padaryti, todėl šiuo atveju armija yra tinkamas pasirinkimas. Juo labiau, kad pabrėžiama, jog ji kiek įmanoma stengiasi išlikti neutrali ir ginklus naudoja savigynai.

Jungtinių Tautų taikos palaikymo misijos yra koordinuojamos Taikos palaikymo operacijų departamento. Šiuo metu vyksta 17 taikos palaikymo misijų keturiuose kontinentuose, įskaitant 16 taikos palaikymo misijų ir vieną specialią politinę misiją Afganistane.¹¹⁸

Saugumo Taryba nusprendžia kada ir kur bus dislokuoti Jungtinių Tautų taikdariai. Ši institucija atsižvelgia į daugelį faktorių, prieš priimdama sprendimą į šalį paskirti taikos

¹¹⁶ Security Council discusses challenges facing UN peace operations // <http://www.un.org/apps/news/story.asp?NewsID=42284&Cr=Peacekeeping&Cr1=#.UEX4V5Hgx08> ; prisijungimo laikas: 2012-09-09.

¹¹⁷ Behind the „Blue helmets” – A look at UN peacekeepers // http://www.rferl.org/content/Behind_The_Blue_Helmets_A_Look_At_UN_Peacekeepers/2090367.html; prisijungimo laikas: 2012-07-12.

¹¹⁸ Current peace keeping operations // <http://www.un.org/en/peacekeeping/operations/current.shtml>; prisijungimo laikas: 2012-07-12.

palaikymo misiją. Pvz., apsvaustoma, ar valstybėje yra susitarimas dėl paliaubų ir konfliktuojančios šalys apsisprendė taikiai ieškoti politinio sprendimo. Taip pat, ar yra aiškus politinis tikslas ir Jungtinių Tautų taikos palaikytojai gali prisidėti prie jo pasiekimo. Saugumo Taryba įkuria taikos palaikymo misiją priimdama rezoliuciją, kurioje nurodomas misijos mandatas ir dydis.¹¹⁹

Taigi Jungtinių Tautų taikos misijų mandatų formavimas yra viena iš Saugumo Tarybos veiklos galimybių, užtikrinanti taikos palaikymą. Remiantis Jungtinių Tautų Chartijos 37 str. 1 dalimi, jeigu šalys ginčo neišsprendžia taikiomis priemonėmis, jis perduodamas spręsti Saugumo Tarybai.

Įdomu tai, kad žodžiai „taikos palaikymas“ (angl. *peacekeeping*) Jungtinių Tautų Chartijoje nėra minimi. Dažniausiai Jungtinių Tautų taikos palaikymo pajėgos pradeda veikti tuomet, kai kovos veiksmai nebevyksta, siekiant išvengti naujo smurto protrūkio.¹²⁰ Tokiu būdu tiesiogiai nesikišama į kovos veiksmus ir Jungtinių Tautų taikdariai gali imtis veiksmingų priemonių išsaugant taiką.

Taikos palaikymo misijų svarbą patvirtina ir 1988 m. Jungtinių Tautų taikos palaikymo pajėgoms įteiktas Nobelio Taikos Prizas.¹²¹ Nobelio Komitetas nurodė, kad taikos palaikymo pajėgų pastangų dėka Jungtinės Tautos, kaip tarptautinė organizacija, sulaukė didesnio pasitikėjimo. Be to, jos vaidmuo svarbiausiuose įvykiuose tapo labiau pastebimas, centrinis.¹²²

Taigi nuo pat pirmosios taikos palaikymo misijos buvo stiprinama visos tarptautinės organizacijos pozicija. Todėl taikos palaikymas yra naudingas ne vien valstybėms, kuriose tiesiogiai jis yra įgyvendinamas, tačiau ir pačioms Jungtinėms Tautoms. Nusprendus dislokuoti taikdarius įrodoma, kad Jungtinės Tautos yra veiksminga organizacija ir gali imtis konkrečių veiksmų, iškilus grėsmei tarptautinei taikai ir saugumui.

Mūsų nuomone, nepaisant to, jog Jungtinės Tautos sukūrė kolektyvinio saugumo sistemą, ji nėra pakankama, kad būtų visiškai užkirstas kelias tarptautiniams konfliktams kilti. Įtampa tarptautinėje bendruomenėje ir ginčai yra neišvengiami jau vien dėl pačios tarptautinės bendruomenės daugiakultūriškumo ir sudėtingos istorijos. Žinoma, ne visi konfliktai pasiekia tokį lygį, jog jie kelia pavojų ne vien konfliktuojančioms šalims, tačiau ir kitiems subjektams. Tačiau, jeigu ginčas yra tokio pobūdžio, kad galima pagrįstai manyti, jog jam užsitęsęs padariniai neigiamai paveiktų tarptautinę bendruomenę, tuomet tikslinga pasinaudoti Jungtinių Tautų kolektyvinio saugumo sistema. Tokiu būdu siekiama užbaigti ginčą ir surasti kompromisą.

¹¹⁹ Role of the Security Council // <http://www.un.org/en/peacekeeping/operations/rolesc.shtml>; prisijungimo laikas: 2012-07-12.

¹²⁰ The United Nations and international law. Edited by Christopher C. Joyner. P. 116.

¹²¹ The Nobel Peace Prize. // http://www.nobelprize.org/nobel_prizes/peace/laureates/1988 ; prisijungimo laikas: 2012-07-12.

¹²² The early years. // <http://www.un.org/en/peacekeeping/operations/early.shtml>; prisijungimo laikas: 2012-09-13.

Jungtinių Tautų Chartija būtent ir nurodo konflikto šalims pirmiausia siekti ginčą išspręsti taikiomis priemonėmis. Pripažįstama tarptautinių ginčų kilimo grėsmė ir apibūdinami būdai jai suvaldyti.

Nors ginčų, keliančių grėsmę tarptautinei taikai ir saugumui sprendimas, yra viena iš Saugumo Tarybos funkcijų, tačiau autorius norėtų paminėti Jungtinių Tautų Chartijos 35 str.

Šio straipsnio pirmoje dalyje nurodoma: „Kiekviena Jungtinių Tautų narė gali atkreipti Saugumo Tarybos arba Generalinės Asamblėjos dėmesį į bet kurį 34 str. nurodyto pobūdžio ginčą ar situaciją“. Taigi taikiame ginčų sprendime įgaliojimus turi dvi pagrindinės Jungtinių Tautų institucijos: Saugumo Taryba ir Generalinė Asamblėja. Laikantis sistemiškumo principo Chartijos 34 straipsnis turėtų būti nagrinėjamas kartu su 12 str.: „Saugumo Tarybai vykdant šioje Chartijoje numatytas funkcijas, susijusias su koku nors ginču ar situacija, Generalinė Asamblėja neteikia jokios rekomendacijos dėl šio ginčo ar situacijos, jeigu Saugumo Taryba to neprašo“.

Tai nereiškia, kad Saugumo Tarybai suteikiama išimtinė privilegija vienašališkai priimti sprendimus, sprendžiant sudėtingas konfliktines situacijas. Generalinė Asamblėja taip pat turi teisę svarstyti klausimus, susijusius su taika ir saugumu, tiesiog ji negali pateikti savo rekomendacijos klausimu, kuris priklauso Saugumo Tarybos jurisdikcijai.¹²³

Autorius nori atkreipti dėmesį, kad ši nuostata neturėtų būti suprantama kaip užkertanti kelią Generalinei Asamblėjai apskritai dalyvauti sprendimų, susijusių su tarptautine taika ir saugumu, priėmime. Ši institucija, nors ir negali siūlyti rekomendacijų esant aukščiau minėtai situacijai, tačiau ji turi teisę svarstyti iškilusias problemas ir aptarti galimus jų išsprendimo variantus. Taigi Generalinės Asamblėjos vaidmuo, (palyginus su Saugumo Taryba) palaikant tarptautinę taiką ir saugumą, yra subsidarius. Generalinė Asamblėja turėtų būti laikoma forumu viešoms diskusijoms.

Ar Generalinė Asamblėja gali imtis veiksmų, kai Saugumo Tarybos funkcijų vykdymas paralyžiuotas vienai ar kelioms didžiosioms valstybėms panaudojus „veto“? Atsakymas teigiamas, tačiau reikia turėti omenyje, kad tokiu atveju Generalinė Asamblėja gali priimti tik rekomendaciją.¹²⁴ Būtent todėl veto teisė ir kelia tiek daug diskusijų. Saugumo Tarybai atsidūrus aklavietėje, Generalinėje Asamblėjoje gali būti sušaukti skubūs debatai. Tačiau praktikoje tai nevyko nuo pat 1950 m., kai JAV sėkmingai įgyvendino spaudimą dėl Korėjos karo.¹²⁵ Valstybėms nesusitarus ir blokavus bendro sprendimo priėmimą, faktiškai eliminuojama galimybė efektyviai reaguoti į iškilusias problemas. Negalėjimas imtis greitų atsakomųjų veiksmų stabdo visos tarptautinės organizacijos darbą ir kenkia jos prestižui.

¹²³ Ziring L. Riggs Robert E. Plano Jack C. The United Nations: International Organization and World Politics. Fourth edition. P. 267.

¹²⁴ Vadapalas Vilenas. Tarptautinė teisė. P. 453.

¹²⁵ Kiely R. Empire in the age of globalization. US hegemony and neoliberal disorder. – London: Pluto Press, 2005. P. 49.

Mūsų nuomone, reikia paminėti ir „paslėptą“ veto – t.y. grėsmę pasinaudoti veto teise. Tokiu atveju tiesiogiai nėra išsakoma, jog sprendimas bus vetuojamas, tačiau galima numanyti tam tikrą šalių valią priimti atitinkamą sprendimą. Toks „paslėptas“ veto gali būti panaudojamas ne tik siekiant apsaugoti ar įgyvendinti šalių nacionalinius interesus, tačiau ir vadovaujantis principais, kai tam tikriems subjektams yra nepriimtina pačios Saugumo Tarybos kaip institucijos veikla.

Ginčą Tarybai ar Asamblėjai gali pateikti viena iš šalių, bet kuri Jungtinių Tautų narė ar Generalinis Sekretorius. Nė vienas iš šių subjektų negali imperatyviai nurodyti, kaip turėtų elgtis ginčo šalys, tačiau Chartija Jungtinių Tautų institucijoms suteikia plačius įgaliojimus rekomenduoti procedūras ar sprendimų būdus, kurie padėtų užbaigti ginčą.¹²⁶ Mūsų nuomone, tai yra dar viena priežastis, dėl kurios Saugumo Tarybos veiksmai neturėtų būti laikomi kišimusi į valstybių vidaus reikalus ar suvereniteto pažeidimu. Rekomendacija – tai patarimas, siūlymas, nurodymas.¹²⁷ Ji neturi privalomosios galios. Konfliktuojančioms šalims yra pateikiami pasiūlymai, kuriuos šalys gali priimti arba jų atsisakyti.

Paminėtina ir tai, kad dauguma ginčų Jungtines Tautas pasiekia ne suderėtų susitarimų (angl. *agreed submissions*), tačiau skundų forma. Minėtus skundus pateikia viena iš ginčo šalių arba trečioji valstybė. Tačiau tokiu atveju yra būtinas ginčo šalies sutikimas.¹²⁸ Manytina, kad skundo forma minėtais atvejais yra priimtiniausia. Tikimybė, jog konflikto šalys abipusiu susitarimu nuspręš perduoti ginčą Jungtinėms Tautoms, yra maža. Tai lemia keletas priežasčių.

Pirmiausia, neretai valstybės teigia, kad kilęs konfliktas yra jų vidaus reikalas ir jam taikoma valstybių jurisdikcija. Jos nenori, kad tarptautinė bendruomenė kištųsi į ginčą, kuris susijęs su vidaus interesais. Antra, tiek viena, tiek ir kita ginčo šalis, yra suinteresuotos išspręsti ginčą savo naudai. Ginčą perdavus Saugumo Tarybai ar kitai Jungtinių Tautų institucijai, kyla „grėsmė“, kad viena iš šalių bus priversta nusileisti. Galiausiai, minėtas aspektas yra glaudžiai susijęs ir su kompromiso siekimu. Šis siekis neretai nėra prioritetu sąraše ir valstybės bando įrodyti savo „tiesą“ bei nėra linkusios daryti nuolaidų.

Apskritai, Jungtinių Tautų veikla daugiausia vyksta tylių konsultacijų ir derybų būdu, o ne visuomenės dėmesio sulaukiančiais debatais, kaip galėtų atrodyti iš pirmo žvilgsnio.¹²⁹

Autorius nori paminėti, kad viešumas tam tikrais atvejais turi teigiamų padarinių. Pvz., jaučiant didelį visuomenės spaudimą, galima lengviau įtikinti konfliktuojančią šalį bendradarbiauti ir siekti kompromiso. Todėl kiekvienoje situacijoje reikia įvertinti, koks ginčo

¹²⁶ Ibid. P. 268.

¹²⁷ Bendorienė A., Bogušinė V., Dagtė E. [ir kt.] (sudarytojai). Tarptautinių žodžių žodynas. Trečiasis pataisytas leidimas.. – Vilnius: Alma Littera, 2004. P. 635.

¹²⁸ Ziring L. Riggs Robert E. Plano Jack C. The United Nations: International Organization and World Politics. Fourth edition. P. 268.

¹²⁹ Ibid. P. 269.

išsprendimo būdas būtų naudingiausias: uždari posėdžiai ar atviri debatai. Tinkamas ginčo išsprendimo priemonių pasirinkimas gali didele dalimi lemti sėkmę. Bet kuriuo atveju, Saugumo Taryba, prieš imdamasi atitinkamų veiksmų, kruopščiai ruošiasi. „Tylioji diplomatija“, t.y. formalus ir neformalus narių, institucijų bendravimas bei bendradarbiavimas, užtikrina diskretiškumą ir konfidencialumą.

„Tylioji diplomatija“ yra pavyzdys, jog Jungtinių Tautų sistemai būdingas tam tikras lankstumas. Siekiant efektyvumo, pasitelkiami ne tik oficialūs įgaliojimai. Nesivadovaujama vien pažodiniu Chartijos skaitymu, bet išnaudojami ir ryšiai, neišvengiamai atsirandantys dėl nuolatinio bendravimo.

Tačiau kai Saugumo Taryba kalba, diskusijų dalyviai ne visuomet klauso. Ypač tie, kurie jaučiasi užtikrinti ir pakankamai stiprūs taip elgtis.¹³⁰ Netgi Saugumo Tarybos autoritetas ne visuomet turi įtakos konfliktuojantiems subjektams. Tokiu atveju tenka imtis įvairių sankcijų, tarp kurių yra ir karinės priemonės.

Jungtinių Tautų Chartijos 36 str. 3 d. numatyta, kad pateikdama rekomendacijas pagal šį straipsnį, Saugumo Taryba taip pat atsižvelgia į tai, kad teisinio pobūdžio ginčus šalys paprastai turi perduoti spręsti Tarptautiniam Teisingumo Teismui pagal Teismo Statuto nuostatas. Taigi Saugumo Taryba neturėtų būti laikoma teismine institucija. Jos kompetencijai nepriklauso bylų, turinčių tarptautinį aspektą, nagrinėjimas. Teisminis procesas vyksta Tarptautiniame Teisingumo Teisme ir šioje institucijoje išnagrinėjama situacija, dėl kurios buvo nuspręsta pradėti teisminį procesą.

Apibendrinant galima pasakyti, kad pagrindinė taikos palaikymo misijų problema yra jų efektyvumas. Nepaisant to, kad yra priimamas sprendimas siųsti taikdarius į valstybę, tačiau neretai to nepakanka. Tarptautinėje bendruomenėje pabrėžiamas taikos misijų neveiksmingumas, o tam tikrais atvejais – priešingai: per nelyg didelis kišimasis į nacionalinius reikalus ir neutralumo nesilaikymas. Siekiant kurti, palaikyti ir stiprinti taiką konfliktiniuose regionuose, kompromisas pirmiausia turi būti rastas Saugumo Taryboje, nes ši institucija, priimdama rezoliuciją, suteikia teisinį pagrindą pradėti taikos misiją.

3.5. Saugumo Taryba ir regioninės organizacijos

Jungtinių Tautų Chartijos VIII skyrius „Regioniniai susitarimai“ įtvirtina vieną iš specialiųjų Saugumo Tarybos įgaliojimų. Remiantis 52 – 54 straipsniais, sudaromi regioniniai

¹³⁰ Ibid. P. 271.

susitarimai ir steigiamos institucijos tarptautinės taikos ir saugumo palaikymo klausimams spręsti regionų mastu.

Mūsų nuomone, svarbus reikalavimas yra nurodytas Chartijos 52 str. 1 dalyje: susitarimai ir institucijos bei jų veikla turi būti suderinama su Jungtinių Tautų tikslais ir principais. Tarptautinės teisės principų deklaracijoje tokiu būdu dar karta yra pabrėžiama, kad visi veiksmai turi būti atliekami koordinuotai laikantis atitinkamų reikalavimų, nurodytų Chartijoje. Vadinasi, principai galioja ne tik Jungtinių Tautų institucijoms, bet ir kitiems subjektams, pvz., regioninėms organizacijoms, sprendžiančioms tarptautinės taikos ir saugumo palaikymo klausimus.

Regioninių organizacijų vaidmuo išaugo nuo 1990 m. Tai lėmė dvi pagrindinės priežastys. Buvo stiprinamos regioninės ir subregioninės organizacijos apskritai. Be to, 1992 – 1996 m. laikotarpiu tuometinis Jungtinių Tautų Generalinis Sekretorius, parodė tam tikrą atvirumą, remdamasis 1992 m. priimta Taikos darbotvarke (angl. *Agenda for Peace*).¹³¹

Vienintelė regioninė organizacija, kurios padėtis yra panaši į Saugumo Tarybos turimą stiprią poziciją yra Europos Sąjunga ir jos Ministrų Taryba, tačiau jai yra suteiktas ribotas mandatas sprendžiant užsienio politikos ir gynybos klausimus.¹³²

Remiantis regioninių organizacijų užimama padėtimi Jungtinėse Tautose galima išskirti keletą tokių organizacijų tipų.¹³³ Pirmiausia, tam tikri regioniniai subjektai turi stebėtojo statusą Generalinėje Asamblėjoje ir yra nuolat atstovaujami Niujorke. Pvz., Europos Sąjunga. Kitoms regioninėms organizacijoms yra suteiktas stebėtojo statusas ir nors jos nėra nuolat atstovaujamos, tačiau aktyviai dalyvauja Jungtinių Tautų diplomatinėje veikloje. Pvz., Nepriklausomų valstybių sandrauga (angl. *CIS – Commonwealth of Independent States*). Galiausiai, tam tikros regioninės organizacijos, tokios kaip NATO, neturi stebėtojo statuso, bet yra itin svarbūs partneriai.

Saugumo Tarybos vaidmuo, įgyvendinant įgaliojimus pagal Chartijos VIII skyrių pasireiškia tuo, kad ji gali pasinaudoti regioniniais susitarimais ir institucijomis vykdydama prievartos veiksmus. Taigi tokiu būdu yra gaunama reikalinga informacija ir parama apie konfliktus, kurių pobūdis reikalauja tarptautinės bendruomenės dėmesio. Be to, regioninių

¹³¹ An Agenda for Peace. Preventive diplomacy, peacemaking and peace – keeping. Report of the Secretary General. // http://www.jku.at/intlaw/content/e70367/e70433/e70452/e70455/files70456/AnAgendaforPeace_ger.htm; prisijungimo laikas: 2012-09-27.

¹³² Wallenstein P. Understanding conflict resolution. War, Peace and the Global System. Second edition. P.222.

¹³³ Role of Regional Organizations in Peacekeeping and Security. // <http://www.franceonu.org/france-at-the-united-nations/thematic-files/peace-and-security/role-of-regional-organisations-in/france-at-the-united-nations/thematic-files/peace-and-security/role-of-regional-organisations-in/article/role-of-regional-organizations-in>; prisijungimo laikas: 2012-09-27.

subjektų įsitraukimas užtikrina jėgų balansą. Saugumo Tarybos ir regioninių organizacijų bendradarbiavimas gali pagerinti kolektyvinį saugumą.¹³⁴

Taip pat Saugumo Taryba skatina, kad ginčai būtų sprendžiami pagal regioninius susitarimus. Mūsų nuomone, svarbu atkreipti dėmesį į tą faktą, kad Saugumo Taryba ne tik skatina, bet gali ir nurodyti, kad lokalaus pobūdžio ginčai turėtų būti sprendžiami regioninėse organizacijose. Tokiu būdu yra stiprinami ryšiai tarp Saugumo Tarybos ir regioninių organizacijų. Taikos kūrimas ir tarpininkavimas krizių metu, taikos palaikymas, humanitarinė pagalba padeda palaikyti ryšius tarp minėtų subjektų ir tokiu būdu kiek įmanoma efektyviau išspręsti lokalius konfliktus jiems dar nepradėjus kelti grėsmės tarptautinei taikai ir saugumui. Taigi, yra įgyvendinama konfliktų prevencija.

Apskritai, Jungtinės Tautos suteikia paramą regioninėms organizacijoms įvairiomis formomis.¹³⁵ Dažniausiai tai pasireiškia biudžetine parama. Taip pat regioninės organizacijos efektyviu vadovavimu Jungtinių Tautų mandato rėmuose (pvz., NATO Tarptautinės Saugumo Palaikymo Pajėgos Afganistane).

Paminėtina, kad tinkamai koordinuotas Saugumo Tarybos ir regioninių organizacijų bendradarbiavimas gali užkirsti kelią ginkluotiems konfliktams ir išspręsti jau kilusius konfliktus. Pvz., regioninių subjektų įsitraukimas į konfliktus Afrikoje ir buvusioje Jugoslavijoje buvo naudingas palaikant tarptautinės taikos ir saugumo balansą.¹³⁶ Be to, regiono ypatumų žinojimas, saugumo dilemų pasidalijimas ir mažesnės išlaidos yra kiti bendradarbiavimo su regioninėmis institucijomis privalumai.

Tačiau įtraukiant regionines organizacijas į tarptautinės taikos ir saugumo palaikymą, kyla ir tam tikrų sunkumų. Dažniausiai regioniniai subjektai turi ribotas veikimo galimybes ir išteklius. Tai lemia, kad jų vaidmuo sprendžiant konfliktus yra antraeilis. Be to, nepaisant, kad regioninės organizacijos ir jos veikla turi būti suderinta su Jungtinių Tautų tikslais ir principais, išlieka hegemonijos tikimybė. T.y. ne tik regioniniai subjektai gali užgožti Jungtines Tautas, tačiau ir valstybės gali veikti nepaisydamos regioninių institucijų ar regioninių susitarimų.

Bet kuriuo atveju, būtina informuoti Saugumo Tarybą apie veiksmus, kurių imtasi ar ketinama imtis pagal regioninius susitarimus arba regioninėse institucijose. Tokio reikalavimo esmė yra susijusi su Saugumo Tarybos įgaliojimais. Tarptautinės taikos ir saugumo palaikymas yra bendrasis Saugumo Tarybos įgaliojimas. Todėl logiška, kad prieš imantis atitinkamų

¹³⁴ Resolution 2033 (2012). Adopted by the Security Council at its 6702nd meeting, on 12 January 2012. // http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/2033%282012%29; prisijungimo laikas: 2012-11-20.

¹³⁵ Regional organizations. United Nations Department of Political Affairs. // http://www.un.org/wcm/content/site/undpa/main/issues/regional_organizations; prisijungimo laikas: 2012-09-27.

¹³⁶ Pugh Michael and Sidhu Waheguru Pal Singh. The United Nations and Regional Security – Europe and Beyond. A Project of the International Peace Academy. – Publisher in the United States of America: Lynne Rienner Publishers, Inc., 2003. P. 23.

veiksmų, reikia informuoti subjektą, turintį pagrindinę kompetenciją taikos ir saugumo palaikymo srityje. Tačiau Chartijos 54 str. imperatyvus reikalavimas informuoti Saugumo Tarybą gali būti įvykdytas ir po to, kai tokių veiksmų jau buvo imtasi. Mūsų nuomone, reikalavimo įvykdymas *post factum* yra galimas tokiu atveju, kai regioninės institucijos turėjo veikti nedelsiant tam, kad būtų užkirstas kelias neigiamų pasekmių atsiradimui.

Pastaruoju metu pastebimos naujos tendencijos, susijusios su regioninėmis organizacijomis ir regioninių susitarimų sudarymu. Pvz., didėja subsidarumas; regioninių organizacijų atskaitomybė. Jungtinių Tautų Politinių Reikalų Departamentas (angl. *United Nation's Department of Political Affairs*) palaiko nuolatinį kontaktą su kolegomis regioninėse organizacijose tam, kad būtų užtikrintas bendradarbiavimas ir keitimasis informacija bei bendrą rūpestį keliančių regioninių problemų išsprendimas.¹³⁷ Taip pat reguliariai siūlomos bendros treniruočių programos regioninių organizacijų ir Jungtinių Tautų personalui. Tokiu būdu yra pagilinamos žinios ir supratimas apie konfliktų prevenciją ir mediaciją.

Taigi, Saugumo Tarybos specialieji įgaliojimai pagal Jungtinių Tautų Chartijos VIII skyrių remiasi glaudžiu bendradarbiavimo ryšių sukūrimu su regioninėmis institucijomis.

Regioninių susitarimų sudarymas yra viena iš priemonių užkirsti kelią lokaliems konfliktams pasiekti lygį, keliantį grėsmę tarptautiniu mastu. Sudarant minėtus susitarimus, Saugumo Taryba turi būti informuota apie visus veiksmus, kurių imamasi. Taip dar kartą yra įtvirtinamas Saugumo Tarybos - pagrindinės tarptautinę taiką ir saugumą palaikančios institucijos - vaidmuo.

¹³⁷ Regional organizations. United Nation's Department of Political Affairs. // http://www.un.org/wcm/content/site/undpa/main/issues/regional_organizations; prisijungimo laikas: 2012-09-27.

4. JUNGTTINIŲ TAUTŲ SAUGUMO TARYBOS REFORMA

2000 m. rugsėjo 6 d. vykusio Jungtinių Tautų suvažiavimo atidaryme tuometinis Jungtinių Tautų Generalinis Sekretorius Kofi Annanas (Kofi Annan) savo kalboje pabrėžė: „Mes esame čia tam, kad sustiprintumėme ir pritaikytumėme šią instituciją, įkurtą prieš 55 metus tam, kad ji galėtų daryti tai, ko iš jos žmonės ir tikisi.“ Panašu, kad praėjus daugiau negu dešimčiai metų, Saugumo Tarybai vis dar iškyla problemų, įgyvendinant jai keliamus lūkesčius.

Saugumo Taryba gali būti suprantama kaip devyniolikto amžiaus jėgos balanso koncepcijos integravimas į Jungtinių Tautų kolektyvinio saugumo sistemą.¹³⁸

Ko gero, nuo pat Jungtinių Tautų egzistavimo pradžios vyksta diskusijos dėl šios organizacijos paskirties, misijos, tikslų ir jų įgyvendinimo būdų. Skepticizmas vis didėjo, kai Jungtinėms Tautoms nepavykdavo užgesinti kokio nors konflikto židinio ar konfliktuojančių šalių susodinti už derybų stalo.¹³⁹ Bėgant metams buvo teikiama daug pasiūlymų praplėsti nuolatinių narių skaičių.

Pirmą kartą apie Jungtinių Tautų reformas pats organizacijos Generalinis Sekretorius Kofi Annanas prakalbo 1997 m. liepą. Tuometinis šios organizacijos vadovas tokį pasiūlymą pateikė vos atėjęs į šį postą, o išbuvo jame 10 metų ir 2001 m. gavo Nobelio taikos premiją.¹⁴⁰

Kalbas apie Saugumo Tarybos reformą paskatino tai, jog šioje institucijoje „visi yra lygūs, o kai kurie lygesni“. Tarp nuolatinių ir nenuolatinių Saugumo Tarybos narių hierarchijos nėra, tačiau penkių narių turima veto teisė pastarosioms suteikia žymų pranašumą. Neabejotina, jog veto teisė laikytina privilegija. Nesugebėjimas susitarti, nesutarimai tarp Saugumo Tarybos narių skatina ieškoti būdų kaip efektyviai ir ilgam laikotarpiui užtikrinti taiką ir stabilumą.

Be to, siekiant reprezentatyvaus šiuolaikinio pasaulio atstovavimo, reforma yra neišvengiama. Valstybės, kurios nėra Saugumo Tarybos narės, galėtų savo įnašais prisidėti prie Jungtinių Tautų ir tarptautinės bendruomenės ir atstovauti kultūrinę įvairovę bei istorinę patirtį.¹⁴¹ Siekiama, jog Saugumo Tarybos darbe galėtų dalyvauti tos šalys, kurių finansinis, karinis ir diplomatinis indėlis yra didžiausias. „Indėlis“ turėtų būti suprantamas kaip finansiniai

¹³⁸ Nye Joseph S., JR. *Understanding International Conflicts. An Introduction to theory and History. Fourth Edition.* – Harvard: Longman, 2003. P. 167.

¹³⁹ Ar nauji galios centrai sunaikins JT? 2010-06-02 // <http://www.geopolitika.lt/?artc=4057>; prisijungimo laikas: 2012-09-09.

¹⁴⁰ Ten pat.

¹⁴¹ Butler Richard AC, *Reform of the United Nations Security Council*, 1 Penn. St. J.L. & Int'l Aff. 23 (2012). P. 11.

įnašai į organizacijos biudžetą, dalyvavimas taikos palaikymo operacijose ir diplomatiniai veiksmai siekiant Jungtinių Tautų tikslų realizavimo.¹⁴²

Nerodant iniciatyvos reformuoti ne tik Saugumo Tarybą, bet ir pačias Jungtines Tautas, šios institucijos likimas kelia daug abejonių ir neaiškumų. Tarptautinės tvarkos stiprinimas turėtų būti vykdomas per tarptautinius subjektus (tokius, kaip Jungtinės Tautos).¹⁴³ Tačiau tarptautinė organizacija turi būti veiksminga ir sugebėti įgyvendinti jai keliamus uždavinius. Reforma būtina tam, jog tarptautinė taika ir saugumas pasaulyje būtų užtikrinami veiksmingai.

Pagrindinė Jungtinių Tautų problema – jos neefektyvumas. Šią problemą bandoma spęsti darbo grupei, sudarytai plėtoti Saugumo Tarybos reformą, veikiant dvejomis kryptimis.

Pirmiausia, norima reformuoti Saugumo Tarybos sudėtį ir dydį, įtraukiant ir veto klausimą bei pasiūlymą periodiškai peržiūrėti Tarybos struktūrą. Antra darbo grupės veiklos kryptis yra pavadinta „Saugumo Tarybos veikimo metodai; jos veiklos ir sprendimų priėmimo proceso skaidrumas“.¹⁴⁴

Doktrinoje taip pat yra išskiriamas ir trečias galimas reformos aspektas: Saugumo Tarybos vaidmuo pačioje Jungtinių Tautų sistemoje bei šios institucijos įgaliojimai palaikant tarptautinę taiką ir saugumą pasauliniu mastu.¹⁴⁵

Tačiau nepaisant to, kad veiklos kryptys yra aiškios, reforma vis dar lieka teorinių svarstymų stadijoje. Nesutariama dėl konkretaus naujų narių skaičiaus, kadangi jis turi būti optimalus tam, jog nebūtų sulėtintas sprendimų priėmimo greitis ir efektyvumas. Prieštaravimų kyla ir dėl to, kurioms valstybėms turėtų būti suteikiamas nuolatinis Saugumo Tarybos narių statusas. Afrikos, Lotynų Amerikos ir kitų regionų valstybės priešinosi dar vieno nario iš Europos kontinento priėmimui, kadangi tokiu būdu būtų nebesilaikoma proporcingo geografinio atstovavimo principo. Idėja, jog Prancūziją ir Didžiąją Britaniją Saugumo Taryboje galėtų pakeisti Europos Sąjunga, lieka tik teoriniame lygmenyje, kadangi pastarosios dvi valstybės nėra linkusios užleisti savo pozicijų įtakingoje tarptautinėje organizacijoje. Paminėtina, jog keliami ir veto teisės panaikinimo idėja. Ją palaiko besivystančios valstybės.

Analitikai atkreipia dėmesį į naują konkurencingą struktūrą – vadinamąjį Didįjį dvidešimtuką (G20). Jis išaugo iš Didžiojo septintuko (G7, o prisidėjus Rusijai aštuntuko) ir susikūrė 1999-aisiais po dvejus metus Azijoje trukusios finansų krizės. G20 šalys sukuria 85

¹⁴² Chesterman, Simon, "The Outlook for UN Reform" (2011). New York University Public Law and Legal Theory Working Papers. Paper 295.

¹⁴³ Paul E. F., Miller F. D. Jr., Paul J. (editors). Justice and Global politics. – Cambridge: Cambridge University Press, 2006. P. 165.

¹⁴⁴ Taylor Paul. Groom A.J.R. The United Nations at the Millennium: the principal organs. P. 88.

¹⁴⁵ Richard Butler AC, Reform of the United Nations Security Council, 1 Penn. St. J.L. & Int'l Aff. 23 (2012). P. 12.

proc. pasaulinio BVP ir kontroliuoja 80 proc. prekybos, todėl jau vien tai lemia organizacijos veiksmingumą.¹⁴⁶

Autorius nori pažymėti, kad vis dėlto G20 nereikėtų laikyti tiesiogiai konkuruojančia su Saugumo Taryba. Tai, kad G20 veiklos interesai daugiausia siejasi su prekyba, investicijomis, sukuria gana ryškią takoskyrą nuo Saugumo Tarybos, kurios pagrindinis tikslas yra tarptautinės taikos ir saugumo užtikrinimas. Iš tiesų, G20 yra inovatyvi ir efektyvi struktūra, tačiau bent jau kol kas jos veikla apsiriboja finansų sfera.

Akivaizdžios kandidatės į nuolatinės Saugumo Tarybos nares būtų Vokietija, Japonija, Indija ir Brazilija (G4 šalys – sąjunga, siekianti paremti tarpusavio siekius gauti nuolatinės vietas Jungtinių Tautų Saugumo Taryboje).¹⁴⁷ Taip pat Nigerija. Japonijos ir Vokietijos įnašai į Jungtinių Tautų biudžetą užima atitinkamai antrą ir trečią vietas pagal dydį. Indija yra branduolinė valstybė, didžiausia pasaulio demokratija ir antra šalis pasaulyje pagal gyventojų skaičių. Brazilija yra didžiausia, tankiausiai apgyvendinta ir labiausiai klestinti Lotynų Amerikos valstybė.¹⁴⁸

Šios šalys siekia Saugumo Tarybą padidinti iki 25 narių, pridėdant 6 nuolatinis narius, t.y. visas G4 valstybes ir dvi šalis iš Afrikos kontinento. Norint įgyvendinti tokį pasiūlymą modifikuoti Saugumo Tarybos sudėtį, reikėtų sulaukti dviejų trečdalių Generalinės Asamblėjos narių pritarimo.

Tačiau nuolatinės Saugumo Tarybos narės, nors ir atsižvelgė į šiuos pasiūlymus, jokių konkrečių veiksmų vykdyti kol kas neketina.¹⁴⁹ Politinės valios efemeriškumas trukdo imtis realių veiksmų, kadangi ryžtas reformoms yra greitai praeinantis reiškinys.

Mūsų nuomone, visos šios paminėtos valstybės turi pagrįstą teisę reikalauti tapti nuolatinėmis Saugumo Tarybos narėmis. Kadangi, kaip jau buvo minėta anksčiau šiame poskyryje, Saugumo Taryboje atstovaujamos galingiausios jėgos, būtų logiška į šią instituciją įtraukti ir tas valstybes, kurios šiuo metu pagal atitinkamus rodiklius yra išskirtinės pasaulyje.

Kaip ankstesniuose poskyriuose nurodė autorius, Saugumo Taryba yra pagrindinė vykdomoji Jungtinių Tautų institucija. Jos specifiškumas pasireiškia riboto atstovavimo naryste. Siekiant praplėsti Saugumo Tarybos narių skaičių, reikėtų priimti Chartijos pataisas. Atsižvelgiant į šio dokumento 108 straipsnį, tai yra sudėtinga procedūra: „Šios Chartijos pataisos įsigalioja visoms Jungtinių Tautų narėms po to, kai jos priimamos Generalinėje Asamblėjoje dviejų trečdalių narių balsų dauguma ir jas pagal atitinkamas konstitucines procedūras ratifikuoja du trečdaliai Jungtinių Tautų narių, įskaitant visas nuolatinės Saugumo Tarybos nares“. Taigi,

¹⁴⁶ Ibid.

¹⁴⁷ G4 šalys. // http://lt.wikipedia.org/wiki/G4_%C5%A1alys; prisijungimo laikas: 2012-09-09.

¹⁴⁸ The United Nations Security Council // <http://www.unfoundation.org/what-we-do/issues/united-nations/the-un-security-council.html>; prisijungimo laikas: 2012-09-09.

¹⁴⁹ Baehr. Peter. R. Gordenker Leon. The United Nations: reality and ideal. Fourth Edition. P. 25.

koreguojant Chartiją būtų reikalingas dviejų pagrindinių Jungtinių Tautų institucijų įsitraukimas. Be to, visos nuolatinės Saugumo Tarybos narės turėtų pritarti pataisoms, o tai sunkiai pasiekama, kadangi Saugumo Taryboje priimant sprendimus dažnai susiduriama ne tik su ideologiniais prieštaravimais, bet ir su politinės valios stoka.

Nuolatinių, o galbūt ir nenuolatinių narių skaičiaus didėjimas yra neišvengiamas ateityje. Dėl tam tikrų veiksnių, tokių kaip ekonomikos krizės, keičiasi pasaulio galios centrai. Siekiant Saugumo Taryboje laikytis principo, jog turėtų būti atstovaujamos galingiausios jėgos, ši institucija turės plėstis.

IŠVADOS

1. Saugumo Taryba yra pagrindinė tarptautinė institucija, turinti išimtinę kompetenciją palaikyti tarptautinę taiką bei saugumą. Ji tai įgyvendina per bendruosius ir specialiuosius įgaliojimus. Bendruoju Saugumo Tarybos įgaliojimu – tarptautinės taikos ir saugumo palaikymu – užtikrinamas kolektyvinis saugumas, reikšmingas visai tarptautinei bendruomenei. Specialieji įgaliojimai suteikia teisę Saugumo Tarybai imtis nekarinių arba karinio pobūdžio priemonių prieš valstybę agresorę ir tokiu būdu nutraukti veiksmus, keliančius grėsmę kitiems tarptautiniams subjektams.
2. Kai kyla grėsmė tarptautiniam saugumui, Saugumo Taryba, pirmiausia, nagrinėja iškilusią konfliktinę situaciją ir ieško būdų išspręsti ją taikiai. Jeigu konfliktas jau yra prasidėjęs ir vyksta kovos veiksmai, Saugumo Taryba stengiasi užtikrinti ugnies nutraukimą. Kai reikia garantuoti, jog konfliktuojančios valstybės laikytųsi paskelbtų paliaubų, siunčiamos taikos palaikymo pajėgos. Taikos palaikymas (skirtas užkirsti kelią kovos veiksmų atsinaujinimui), taikos stiprinimas (vyksta prieš prasidedant konfliktui arba jam jau pasibaigus) ir taikos kūrimas (juo stabdomas jau vykstantis konfliktas) yra Saugumo Tarybos praktinis įgaliojimų įgyvendinimas. Ši institucija veikia laikydamasi Jungtinių Tautų Chartijoje nurodytų tikslų ir principų bei *jus cogens* normų. Taigi, Saugumo Taryba turi diskreciją savo nuožiūra pasirinkti jos nuomone veiksmingiausią veiksmų planą, kuris užtikrintų tarptautinę taiką ir saugumą.
3. Viena iš pagrindinių problemų, susijusių su Saugumo Tarybos įgaliojimais yra tai, jog sunku priversti valstybes laikytis šios institucijos reikalavimų ir tokiu būdu nėra greitai bei veiksmingai sprendžiami konfliktai, kadangi valstybės dažnai nėra linkusios bendradarbiauti. Politinės ambicijos motyvuoja valstybes veikti savo nuožiūra ir nereaguoti į jų atžvilgiu reiškiamą kritiką. Tačiau remdamasi Chartijos VII skyriumi, Saugumo Taryba turi teisę imtis atitinkamų sankcijų. Taikomų sankcijų pobūdis yra įvairus (ekonominės, socialinės ir t.t.) ir priklauso nuo konkrečios konfliktinės situacijos. Jeigu taikomų priemonių nepakanka, Saugumo Taryba gali imtis karinių veiksmų, kurie, vykdomi visų Jungtinių Tautų valstybių narių vardu, dažniausiai pasiekia tikslą, nes reta valstybė yra linkusi priešintis vienai iš svarbiausių tarptautinių organizacijų.

4. Saugumo Taryba priima rezoliucijas, kurios yra formali institucijos valios išraiška. Rezoliucijose išreiškiama nuomonė, jog kilęs konfliktas kelia grėsmę tarptautinei taikai bei saugumui ir yra ketinama imtis atitinkamų veiksmų. Rezoliucijos, priimamos pagal Chartijos VII skyrių, yra teisiškai įpareigojančios. Todėl nors pačioje Chartijoje termino „rezoliucija“ nėra, o vartojamos sąvokos „sprendimas“, „rekomendacija“ ir t.t., tačiau ši institucijos valios išraiška yra praktinis pagrindas pradėti realius veiksmus. T.y. Saugumo Tarybai priimant rezoliuciją, taikos misijai suteikiamas mandatas. Rezoliucijos svarba pasireiškia tuo, jog ja yra apibrėžiami pačios taikos misijos tikslai ir priemonės, kurių bus imamasi. Tokiu būdu Saugumo Taryba turi prisiimti atsakomybę taikos misijų sėkmės (ar nesėkmės) atveju.
5. Saugumo Tarybos nuolatinių narių turima veto teisė ir negalėjimas rasti bendro sprendimo, yra priežastis, dėl kurios tarptautinėje bendruomenėje keliamas šios institucijos reformos klausimas. Šiuo metu išskiriamos trys reformos kryptys: pirmiausia, norima reformuoti Saugumo Tarybos sudėtį ir dydį, įtraukiant veto klausimą bei pasiūlymą periodiškai peržiūrėti institucijos struktūrą. Antra veiklos kryptis yra susijusi su Saugumo Tarybos veikimo metodais; jos veiklos ir sprendimų priėmimo proceso skaidrumu. Galiausiai, išskiriamas trečias reformos aspektas: Saugumo Tarybos vaidmuo pačioje Jungtinių Tautų sistemoje bei įgaliojimai palaikant tarptautinę taiką ir saugumą pasauliniu mastu. Reformavus Saugumo Tarybą – peržiūrėjus institucijos struktūrą, išsprendus veto teisės klausimą – ši institucija galėtų našiau dalyvauti sprendimų priėmimo procese ir užtikrinti, kad į iškilusias visai tarptautinei bendruomenei grėsmę keliančias situacijas būtų reaguojama operatyviai.
6. Nuolatinių Saugumo Tarybos narių turima veto teisė yra laikoma privilegija, kuri stabdo visos Saugumo Tarybos darbą. Naudojimasis veto yra problema, dėl kurios sprendimai nepriimami tuo metu, kai reikia greito ir efektyvaus tarptautinės bendruomenės atsako į grėsmes, keliančias pavojų tarptautinei taikai ir saugumui. Viena iš rekomendacijų išspręsti veto teisės problemą būtų šios privilegijos panaikinimas. Tačiau jeigu sprendimai Saugumo Taryboje – pagrindinėje tarptautinėje institucijoje, atsakingoje už tarptautinės taikos ir saugumo išsaugojimą – būtų priimami paprasta balsų dauguma, egzistuotų tikimybė, jog Saugumo Taryba nuspręs imtis veiksmų, nukreiptų prieš vieną iš šios institucijos nuolatinių narių. Jėgos panaudojimas prieš didžiąją valstybę galėtų sukelti pasaulinį branduolinį karą. Todėl veto teisė yra reikšminga stabilumo užtikrinimo garantija. Manytina, kad visiškas veto teisės panaikinimas nebūtų tinkamas sprendimas.

Tikslinga ne atsisakyti veto teisės apskritai ar panaikinti ją nuolatiniais Saugumo Tarybos nariams, tačiau apriboti naudojimąsi veto. Pvz., teisė pasinaudoti veto galėtų būti paliekama tik sprendžiant tam tikro pobūdžio klausimus, susijusius su nacionaliniu saugumu ar su konkrečios valstybės suvereniteto aspektais.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

I. Norminė literatūra

1. Generalinės Asamblėjos 1970 m. spalio 24 d. rezoliucija 2625 (XXV): Deklaracija dėl tarptautinės teisės principų, liečiančių draugiškus valstybių santykius ir jų bendradarbiavimą pagal Jungtinių Tautų Chartiją.
2. Jungtinių Tautų Chartija, 1945. // Valstybės Žinios. 2002, Nr. 15-557.
3. Jungtinių Tautų Generalinės Asamblėjos 1974 m. gruodžio 14 d. rezoliucija 3314 (XXIX) dėl agresijos apibrėžimo.
4. Resolution 2033 (2012). Adopted by the Security Council at its 6702nd meeting, on 12 January 2012. // http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/2033%282012%29.
5. Resolution 1977 (2011). Adopted by the Security Council at its 6518th meeting, on 20 April 2011. // http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1977%282011%29.
6. Resolution 1963 (2010). Adopted by the Security Council at its 6459th meeting, on 20 December 2010. // http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1963%282010%29.
7. Resolution 1894 (2009). Adopted by the Security Council at its 6216th meeting, on 11 November 2009. // http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1894%282009%29.
8. Resolution 1929 (2009). Adopted by the Security Council at its 6335th meeting, on 9 June 2010. // http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1929%282010%29.

9. Resolution 1882 (2009). Adopted by the Security Council at its 6176th meeting, on 4 August 2009. // http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1882%282009%29.

II. Tarptautinio Teisingumo Teismo sprendimai

10. Tarptautinio Teisingumo Teismo 1997 m. rugsėjo 25 d. sprendimas *Gabcikovo - Nagymaros Project (Hungary / Slovakia)* byloje. // <http://www.icj-cij.org/docket/files/92/7375.pdf>.
11. Certain Expenses Case of the United Nations (Article 17, paragraph 2, of the Charter). // <http://www.icj-cij.org/docket/files/49/5259.pdf>
12. International Court of Justice. Conditions of admission of a state to membership in the United Nations (article 4 of the Charter). Advisory opinion of May 28th, 1948. // <http://www.icj-cij.org/docket/files/3/1821.pdf>.
13. International Court of Justice: Reparation for Injuries Suffered in the Service of the United Nations. Advisory opinion of April 11th, 1949. // <http://www.icj-cij.org/docket/files/4/1835.pdf>.
14. Prosecutor v. Duško Tadić. Opinion and Judgment of 7 May 1997. // <http://www.icty.org/x/cases/tadic/tjug/en/tad-ts70507JT2-e.pdf> .

III. Specialioji literatūra ir akademiniai darbai

15. Akenhurst Michael, Malanczuk Peter. Šiuolaikinis tarptautinės teisės įvadas. – Vilnius: Eugrimas, 2000.

16. Allan P., Keller A. (editors). *What is a Just peace?* – Oxford: Oxford University Press, 2006.
17. Anderson, Kenneth. “United Nations Collective Security and the United States Security Guarantee in an Age of Rising Multipolarity: The Security Council as Talking Shop of the Nations.” *Chicago Journal of International Law* 10, no. 1 (Summer 2009): 55-90.
18. Azimi Nassrine and Chang Li Lin. *United Nations as Peacekeeper and Nation-Builder. Continuity and Change – What Lies Ahead? Report of the 2005 Hiroshima Conference.* The Netherlands: Martinus Nijhoff Publishers, 2006.
19. Baehr. Peter. R. Gordenker Leon. *The United Nations: reality and ideal. Fourth Edition.* - Hampshire: Palgrave Macmillan, 2005.
20. Barkin Samuel J. *International Organization: Theories and Institutions.* – New York; Palgrave Macmillan, 2007.
21. Baylis John, Smith Steve and Owens Patricia. *The globalization of world politics. An introduction to international relations. Fifth edition.* – Oxford: Oxford university press, 2011.
22. Bennett A. LeRoy, Oliver J. K. *International Organizations: principles and issues. Seventh Edition.* – New Baskerville: Pearson Education, Inc., 2002.
23. Berdal Mats and Economides Spyros (editors). *United Nations Interventionism, 1991 – 2004.* – Cambridge: Cambridge University Press, 2007.
24. Bruno Simma (Editor). *The Charter of the United Nations. A Commentary. Second edition. Volume I.* – Oxford: Oxford University Press, 2002.
25. Buckley Mary and Singh Robert. *The Bush Doctrine and the War on Terrorism. Global Responses, Global Consequences.* – New York: Routledge, 2006.

26. Butler Richard AC, Reform of the United Nations Security Council, 1 Penn. St. J.L. & Int'l Aff. 23 (2012). P. 11.
27. Chesterman, Simon, "The Outlook for UN Reform" (2011). New York University Public Law and Legal Theory Working Papers. Paper 295.
28. Čiočys P. A. Tarptautinė humanitarinė teisė. - Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004.
29. Farrall Matam Jeremy. United Nations Sanctions and the Rule of Law. Cambridge studies in international and comparative law. – Cambridge: Cambridge university press, 2007.
30. Gareis. Sven Bernhard. Varwick Johannes. The United Nations: an introduction. - Hampshire: Palgrave Macmillan, 2005.
31. Gowlland-Debbas Vera (Editor). United Nations Sanctions and International Law. The Hague, the Netherlands: Kluwer Law International, 2001.
32. Green R. Chronology of International Organizations. First edition. – London: Routledge, 2008.
33. Griffiths M., O'Callaghan T., Roach S. C. International Relations. The Key Concepts. Second edition. – London: Routledge, 2008.
34. Haseler S. Super – State. The New Europe and Its Challenge to America. – London: I. B. Tauris & Co Ltd., 2004.
35. Jha P. S. The Twilight of the Nation State. Globalization, Chaos and War. – London: Pluto Press, 2006.
36. Joyner C. Christopher (editor). The United Nations and international law. - Cambridge: Cambridge university press, 1998.

37. Kiely R. Empire in the age of globalization. US hegemony and neoliberal disorder. – London: Pluto Press, 2005.
38. Malone. David M. The UN Security Council: from the Cold War to the 21st century. - Colorado: Lynne Rienner Publishers Inc., 2004.
39. Maogoto N. Jackson. From Congo to East Timor in 40 years: The UN Finally Crossing the Rubicon between Peace-Keeping and Peace-Making? University of Newcastle. Bepress Legal Series. Year 2006. Paper 1401.
40. Michael Wood. The UN Security Council and International law. Second lecture: The Security Council's powers and their Limits.
41. Morgenthau J. Hans. Politika tarp valstybių: kova dėl galios ir taikos. – Vilnius: Margi raštai, 2011.
42. Nye Joseph S., JR. Understanding International Conflicts. An Introduction to theory and History. Fourth Edition. – Harvard: Longman, 2003.
43. Paul E. F., Miller F. D. Jr., Paul J. (editors). Justice and Global politics. – Cambridge: Cambridge University Press, 2006.
44. Pugh Michael and Sidhu Waheguru Pal Singh. The United Nations and Regional Security – Europe and Beyond. A Project of the International Peace Academy. – Publisher in the United States of America: Lynne Rienner Publishers Inc., 2003.
45. Spiegel S. L., Taw J. M., Wehling F. L. ir kt. World Politics in a New Era. Third Edition. – Belmont: Wadsworth, a division of Thomson Learning, Inc. Thomson Learning, 2004.
46. Scott J. Power. Key Concepts. – Oxford: Polity Press, 2001.
47. Simon Chesterman and Chia Lehnardt. The Security Council as a world judge? The powers and limits of the UN Security Council in relation to judicial functions. // http://www.iilj.org/research/documents/panel_3_report.pdf.

48. Staden Van Akfred. *Between the Rule of Power and the Power of Rule: In search of an Effective World Order.* – The Netherlands: Martinus Nijhoff publishers, 2007.
49. Tan Paul. *Who Holds the Real Veto: Use of Force and the Trusteeship Analogy // Bepress Legal Series.* 2003, Paper 101.
50. Taylor Paul. Groom A.J.R. *The United Nations at the Millennium: the principal organs.* - London: Continuum, 2000.
51. *The Oxford Handbook of International Relations.* – Oxford: Oxford University Press, 2008.
52. Trammel S., *Chare of the Security Council 2005. Committee History and Structure.* United Nations Security Council. 2005, October 11.
53. Vadapalas Vilenas. *Tarptautinė teisė.* – Vilnius: Eugrimas, 2006.
54. Vareikis E. *Tarptautinis ir nacionalinis saugumas.* - Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto leidykla, 2005.
55. Wallensteen P. *Understanding conflict resolution. War, Peace and the Global System.* Second edition. – London: SAGE Publications Ltd., 2007.
56. Weiss Thomas G. Daws Sam. *The Oxford Handbook on the United Nations.* - New York: Oxford University Press Inc., 2007.
57. Wet Erika D. *The Chapter VII Powers of the United Nations Security Council.* – Oxford and Portland Oregon: Hart Publishing, 2004.
58. Viotti P. R., Kauppi M. V. *International Relations and World Politics. Security, Economy, Identity. Fourth Edition.* – New Jersey: Pearson Education, Inc., 2009.
59. Wood, Michael. *The UN Security Council and International law. Second lecture: The Security Council's powers and their Limits. Hersch Lauterpacht Memorial Lectures.* University of Cambridge, 7th – 9th November 2006.

60. Ziring L. Riggs Robert E. Plano Jack C. The United Nations: International Organization and World Politics. Fourth edition. - Belmont: Wadsworth, a division of Thomson Learning, Inc., 2005.
61. Žalimas D., Žaltauskaitė – Žalimienė S., Petrauskas Z. ir kt. Tarptautinės organizacijos. - Vilnius: Justitia, 2001.

IV. Kita literatūra ir šaltiniai

62. Afrika: likimo valiai paliktas žemynas? // Geopolitika, 2011 m. kovo 17 d.
<http://www.geopolitika.lt/?artc=4537>.
63. An Agenda for Peace. Preventive diplomacy, peacemaking and peace – keeping. Report of the Secretary General. //
http://www.jku.at/intlaw/content/e70367/e70433/e70452/e70455/files70456/AnAgendaforPeace_ger.htm.
64. Annan Kofi. „In Larger Freedom“: Decision Time at the UN. From Foreign Affairs, May / June 2005.
65. Ar nauji galios centrai sunaikins JT? Geopolitika, 2010-06-02 //
<http://www.geopolitika.lt/?artc=4057>.
66. Behind the „Blue helmets“ – A look at UN peacekeepers //
http://www.rferl.org/content/Behind_The_Blue_Helmets_A_Look_At_UN_Peacekeepers/2090367.html;
67. Bendorienė A., Bogušinė V., Dagyte E. [ir kt.] (sudarytojai). Tarptautinių žodžių žodynas. Trečiasis pataisytas leidimas.. – Vilnius: Alma Littera, 2004.

68. Buvusiam Liberijos prezidentui Ch. Taylorui skirta 50 metų laisvės atėmimo bausmė. 2012-05-30. // <http://www.bernardinai.lt/straipsnis/-/83092>.
69. Current peace keeping operations // <http://www.un.org/en/peacekeeping/operations/current.shtml>.
70. G4 šalys. // http://lt.wikipedia.org/wiki/G4_%C5%A1alys.
71. Tarptautinis Teisingumo Teismas // <http://www.icj-cij.org/court/index.php?p1=>.
72. Nguyen JT. Vote buying in UN Security Council. 2006 m. balandžio 25 d. // <http://www.globalpolicy.org/component/content/article/196/39949.html>.
73. Regional organizations. United Nation's Department of Political Affairs. // http://www.un.org/wcm/content/site/undpa/main/issues/regional_organizations.
74. Role of Regional Organizations in Peacekeeping and Security. // <http://www.franceonu.org/france-at-the-united-nations/thematic-files/peace-and-security/role-of-regional-organisations-in/france-at-the-united-nations/thematic-files/peace-and-security/role-of-regional-organisations-in/article/role-of-regional-organizations-in>.
75. Role of the Security Council // <http://www.un.org/en/peacekeeping/operations/rolesc.shtml>.
76. Rugsėjo 11- oji 2001 – foto ir video įrodymai // <http://dokumentika.org/lt/specialiosios-tarnybos/rugs-jo-11-oji-2001-foto-ir-video-rodymai>.
77. Security Council discusses challenges facing UN peace operations // <http://www.un.org/apps/news/story.asp?NewsID=42284&Cr=Peacekeeping&Cr1=#.UEX4V5Hgxo8>.
78. Security Council Resolutions. // <http://www.un.org/en/sc/documents/resolutions/index.shtml>.

79. Steele Jonathan: The Bush doctrine makes nonsense of the UN Charter // <http://www.guardian.co.uk/politics/2002/jun/07/britainand911.usa>.
80. The early years. // <http://www.un.org/en/peacekeeping/operations/early.shtml>.
81. The Nobel Peace Prize. // http://www.nobelprize.org/nobel_prizes/peace/laureates/1988.
82. The United Nations Security Council // <http://www.unfoundation.org/what-we-do/issues/united-nations/the-un-security-council.html>.
83. UN admits Rwanda genocide failure. 2000-04-15 // <http://news.bbc.co.uk/2/hi/africa/714025.stm>.
84. United Nations Security Council. Britannica Online Encyclopedia // <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/532070/United-Nations-Security-Council>.
85. UN Security Council: Background. // http://www.un.org/Docs/sc/unsc_background.html.
86. UN Security Council: Structure. // http://www.un.org/Docs/sc/unsc_structure.html.

SANTRAUKA

Jungtinių Tautų Organizacijos Saugumo Taryba: bendrieji ir specialieji įgaliojimai

Saugumo Taryba yra viena pagrindinių Jungtinių Tautų institucijų. Ji turi tiek bendruosius, tiek specialiuosius įgaliojimus. Bendrasis įgaliojimas – tarptautinės taikos ir saugumo užtikrinimas. Specialieji įgaliojimai yra išvardinti Chartijos VI, VII, VIII ir XII skyriuose. Saugumo Taryba gali imtis įvairių priemonių ir pritaikyti atitinkamas sankcijas agresoriams. Ši institucija priima teisiškai įpareigojančias rezoliucijas pagal Chartijos VII skyrių ir jos yra privalomos

Magistrinio darbo bendrojoje dalyje aptariama Saugumo Tarybos istorinė raida, jos sudėtis. Specialiojoje dalyje analizuojami bendrieji ir specialieji įgaliojimai. Atkreipiamas dėmesys į Chartijos VI bei VII skyrius. VI skyriuje nurodomos taikios priemonės, kurių gali imtis Saugumo Taryba, siekdama išspręsti ginčą. Chartijos VII skyriaus straipsniuose įtvirtinama institucijos teisė taikyti ekonomines, socialines, diplomatines ar net karinio pobūdžio sankcijas.

Probleminiai aspektai atskleidžiami kalbant apie Saugumo Tarybos priimamas rezoliucijas ir jomis taikos misijoms suteikiamą mandatą, pačių misijų efektyvumą. Analizuojamas įgaliojimų įgyvendinimas ir problemos, su kuriomis susiduriama veikiant visos tarptautinės organizacijos vardu. Taip pat aptariamas Saugumo Tarybos reformos būtinumas, galimi reformos variantai, kadangi dėl nuolatinių narių turimos veto teisės stringa institucijos darbas, nesugebama susitarti dėl svarbių sprendimų priėmimo. Dėmesys skiriamas ir Saugumo Tarybos bei konkrečių regioninių organizacijų bendradarbiavimui sprendžiant regioninius konfliktus.

Darbo pabaigoje, remdamasi loginiu metodu, autorė pateikia konkrečias išvadas. Nekvestionuojama Saugumo Tarybos svarba užtikrinant tarptautinę taiką ir saugumą, tačiau nurodoma, kad neretai valstybės nesutinka laikytis šios institucijos reikalavimų. Taip pat atkreipiamas dėmesys, jog reformavus Saugumo Tarybą, ji galėtų efektyviau ir operatyviau dalyvauti konfliktų sprendime.

SUMMARY

United Nations Security Council: general and special powers

Security Council is one of the main institutions of the United Nations. It has both general and special powers. General power is maintenance of international peace and security. Special powers are indicated in VI, VII, VIII and XII chapters of the Charter of United Nations. Security Council can undertake various sanctions against aggressors. This institution enacts legally binding resolutions according to VII chapter of the Charter. They are obligatory.

Historical process and composition of the Security Council is being discussed in the first part of this work. General and special powers of the Security Council are described in another part of this master thesis.

The main problems of this work are concentrated on enactment of resolutions of the institution and effectiveness of peace – keeping missions. Also necessity of the reform of the Security Council is mentioned. Cooperation between Security Council and regional organizations is described too.

Finally, author of this work provides conclusions using logical method. The importance of the Security Council in maintaining international peace and security is beyond a reasonable doubt. However, often states are not willing to obey the requirements of the Security Council. More effective and operative participation in solution of conflict would be possible after the reform of the Security Council.